

ТРИЗЕНІК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT
UKRAINIENNE

Число 3 (61), рік видання III. 16 січня 1927 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 16 січня 1927 року.

Українська еміграція в своїй роботі чи-мало зробила позитивного, що запишеться як актив в загально-національний баланс. Не згадуючи вже про ті культурні придбання, що здобула вона за кордоном для себе й для краю, чи-мало встигла вона зробити для нав'язання тісніших взаємин з західними народами, для ознайомлення Європи з українською справою. Ми маємо певні придбання в цім напрямку, особливо на ґрунті культурному.

Праця нашої молоді, об'єднаної в ЦЕСУС'і, Українського Академічного Комітету дали вже свої добрі наслідки, які ми свого часу одмічали.

Та коли в цій царині — культурній — і робиться де-що, не завжди, що правда, стільки, скільки слід і можна було б зробити, то далеко гірше виглядає політична сторона роботи нашої еміграції.

В боротьбі за визволення України, од якої еміграція політична не одмовлялася і ніколи не може одмовитися, не використовуємо ми усіх можливостей, не все ми робимо, що далось б зробити і що слід зробити.

Багато на те склалося причин: і тяжкі умови життя та злидні, і переобтяження активних елементів саме культурною роботою, звісно потрібною й корисною, і занепад політичних організацій, і відсутність об'єднання та координації заходів між ріжними частинами еміграції, і своєрідні умови перебування в де-яких країнах. Так чи инакше факт залишається фактом: громадянство наше в боротьби з окупантами використовує не все і не так, як слід.

Надзвичайно ґрунтовний і цінний меморандум Бюро Міжнарод-

нього Союзу Боротьби проти III-го Інтернаціоналу, що його зміст подає сьгоднішній огляд *Observer*'а, ще раз нагадує про це, ставить перед нашим громадянством питання про активнішу участь у всіх міжнародніх організаціях, що можуть стати нам в пригоді, про плано-мірне використовування їх та систематичну їм допомогу з нашого боку.

Цього вимагає від нас і момент. Адже ж пропаганда шалена большевиків за кордоном, для якої вони зручно використали визнання ріжними державами, активний наступ проти усталеного порядку — підтримка англійських страйкарів та заколоту в Китаї — вже ставить перед усіма світову загрозу. І до оборони проти неї і до боротьби з нею раніше чи пізніше мусять вдатися, рятуючи себе, культурні країни.

Та спадає на нас в цій роботі тут і спеціальне ще завдання, що залишилося нам у спадщину від минулого. Підкреслюючи позитивні риси меморандуму, співробітник наш одмічає його хибу: «старовинну, довоєнну європейську фразеологію що-до Росії, російського народу то-що. Але вина в тому полягає не на союзі, а на представниках лімітрофних держав, бо ж, як здається, ні одна з тих держав, — чи то ще досі самостійних, чи окупованих большевиками, — не має в союзі своїх представників, в той час, як російські емігранти туди вступили».

До цієї вини не може не признатися і наше громадянство. А признавшись, цю хибу має воно виправити, зазначаючи словом і ділом всюди й завжди боротьбу України за власну й незалежну державу.

В тій боротьбі за визволення й державність повинні ми використовувати всі чинники, всі можливості.

НОВІТНІ ЕВОЛЮЦІОНІСТИ.

Важко писати і говорити про думки, погляди і настрої, які являються характерними для широких кол української еміграції. Трудно встановити, що являється випадковим, а що є типовим для цих настроїв й поглядів, коли емігранська маса живе так роз'єднано і розпорошено, коли політичні організації захоплюють незначні кола і провадять таке убоге й ідейно нужденне животіння, що в ньому годі шукати кристалізації думок ширшого емігрантського загалу.

Проте видається мені, що ті факти і з'явища з емігрантського життя, про які я хочу говорити, мають більше поширення, відіграють значнішу і важливішу ролю в емігрантському житті сьгоднішнього дня і заслуговують того, щоби на них звернути увагу в пресі. Я хочу

говорити про настрої примиренства що-до совітів, про своєрідне «по-раженчество», яке являється характерним для певних кол нашої еміграції. В емігрантській пресі не так давно досить велику увагу викликало питання про поворотчанців — тих, які визнають необхідними і можливим вертатися на Україну, складаючи обітницю лояльності в совітських місях. Ця група займає так мовити центральні позиції. Вліво від неї стоїть більш щира і чесна група сменовеховців — одвертих ренегатів, що цілком зриває всі нитки, що єднали їх з еміграцією. На право від поворотчанців знаходяться ті, як раз про кого буде мова — еволюціоністи — ці сменовеховці, вступної кляси, що своїми примиронськими настроями торують ґрунт і будують підстави для роботи поворотчанців і сменовеховців.

Трудно дати скільки небудь повну і вичерпуючу характеристику тої течії, яка складає групу еволюціоністів. Трудно, бо це є передовсім настрої, а не скільки небудь оформлена система поглядів; трудно, бо люде, перейняті цими настроями, чи в силу тої розумної обережності, до якої привчила еміграція, чи в силу загальної політичної невиробленности, старанно уникають ставити всі крапки над «і», доводити свої настрої до логичного кінця, до визнання позицій поворотчанства і сменовеховства. Наслідком своєї політичної короткозорости, браку громадської відваги або великій присутності фарисейства — не будемо розбиратися в цьому — люде таких настроїв лишаються на півдороги, встаються сидіти на двох стільцях. Не уявляючи собою з'організованої групи, навпаки, уникаючи такої організації, оскільки вона вимагає оформлення поглядів, представники цієї течії проте виявляють дивну подібність і спільність своїх думок й настроїв. Є для них два характерні моменти. Вони характеризуються перш за все крайнє критичним відношенням до всієї емігрантської роботи, яке доходить до загальної неґації значіння еміграції, доцільности і корисности самого її існування. Коли для всього того, що є по цей бік совітського кордону, у еволюціоністів є лише чорна фарба, — для всього того, що роблять більшовики на Україні основна фарба це — рожева. Коли що до еміграції вони безнадійні песимісти, що-до більшовиків їхній оптимізм не знає меж. Розуміється, вони щирі українські патріоти, вони хотять самостійної української держави західно-європейського типу, але цю державу не збудують ані еміграція, яка вже раз збанкрутувала, ані народні маси українські, бо шляхом революції загалом нічого ніколи не будувалось. Але Україна проте не вмре, бо є, на її щастя, КПБУ, яка ступнево еволюціонує і стає на шлях українського державництва; завдяки цій щасливій для нас ситуації українські маси, здержувані від передчасних і шкідливих виступів КПБУ, під мудрим керівництвом совітської влади, колись будуть мати українську державу. Через те всемірно треба остерегатись валити совітську владу. Жадних революцій. Тільки в поступенній еволюції совітської влади порятунок України. Отже хто може, мусить вертати на Україну. На цьому звичайно ставиться крапка. Розшифрування поняття, хто, власне, може вертати, не переводиться. Так само не провадиться людьми цих настроїв безпосередньої пропаганди поворотчанства.

Необхідну розшифровку і активну пропаганду за еволюціоністів роблять інші.

Не являються ці еволюціоністичні настрої так значними і так поширеними. Проте свою шкоду вони приносять і своє діло роблять. Головна небезпека полягає в тому, що еволюціоністи не сформлені в окрему групу з певною виразно зазначеною концепцією. Оскільки немає цього, з ними не можлива ідейна боротьба. Вони увіходять в емігрантську масу, беруть участь в її щоденному житті, ширять свої настрої розкладового характеру, утворюють психологію «пораженчества», готують ґрунт для більш рішучих, одвертих і активних.

Люде таких настроїв уявляють більш поважну небезпеку, як одверті сменовеховці. Ці останні для емігрантів угруповання відоме, до якого існує відповідне відношення. Инакше — з еволюціоністами. Вони ніби стоять на ґрунті визнання всіх тих гасел, які входять до емігрантського катехизису.

Вони критикують емігрантську роботу, слабкі і негативні сторони якої так добре відомі всім тим, що беруть в ній безпосередню участь в тій чи іншій формі, — отже цілій емігрантській масі. Вони оцінюють позитивно роботу большевиків, яка для мас в її деталях є в значній мірі річчо невідомою, але для позитивної оцінки якої створені відповідні предпосилки на ґрунті українізації. На ґрунті цих моментів, які не існують і не можуть існувати для сменовеховців, створюються обставини, сприятливі для тих упадочних настроїв, які ширять і плекають еволюціоністи.

Ми повторюємо: панове еволюціоністи не уявляли би небезпеки, коли би їх погляди буди певною системою, коли би вони уявляли певну з'організовану групу. Коли ж вони репрезентують настрої, коли вони є тим невловимим складником руху, який ширить зневірря і розклад, проповіді пораженство і складення зброї, боротьба з ними є труднішою і складнішою: і на представників цих настроїв і на їх малокописну діяльність треба звернути увагу.

Громадська дисципліна, в колах еміграції, завжди стояла дуже низько. Ми завжди виявляли дуже багато інтелігентської російської м'яккотілості і сантиментального хуторянства для того, щоб заховувати наші ряди в належному порядку. Будь у нас ця громадська дисципліна вище, розуміється не могли б у нас існувати як масове з'явище ці самі панове еволюціоністи з своїми позиціями між двох стільців. Вони мусли б вибрати тоді: або, або. Але «навіть найкраща дівчина Франції не може дати більше того, що вона має». Коли ми досі не здобулись на цю громадську карність, на цю громадську дисципліну, сумнівно, щоб створили ми її в майбутньому.

Можна отже скоріше говорити про знищення цих негативних впливів органічним шляхом. Ми думаємо, що значіння цих впливів набрало би мінімального характеру, коли би загальний уклад, загальний напрям нашого емігрантського життя був би інший. Упадочні і «пораженські» настрої ширяться не так підчас активних операцій, як підчас окопного сидіння. А між тим ми всі ті, що вийшли з України з гаслами боротьби і во ім'я боротьби, в своїй більшості

Тут на еміграції в своїй переважній більшості окопались на позиціях, культурної роботи. Я не збираюсь заперечувати всього значіння нашої культурної роботи, але все таки... Все таки мусимо ми пам'ятати, що навіть найкращий підручник мінералогії українською мовсю в найменшій мірі не спричиниться до зруйнування большевицького Картагену. А забувати про нього ми не можемо, й не маємо права.

В. Садовський.

ЗАЧАРОВАНЕ КОЛО.

Що ближче до Всеукраїнського З'їзду комітетів незможників, то тим більше українські большевицькі газети присвячують уваги цій надзвичайно важній для большевиків справі. Майже в кожному числі можна знайти статті, обіжники, поради, дописи і т. д. присвячені комнезаму — цій большевицькій дитині, з якою старіючим большевикам чистий клопіт. Не зважаючи на, здавалось, таку добру няньку (сама ж большевицька партія виховує її!), комнезам хоч і сильно підріз та батьківське серце мало тішить. Гадалось — на старість буде утіха, аж виходить навпаки: большевицька дитина не тільки не слухається своїх большевицьких батьків, але зміцнившись на большевицьким хлібі, зовсім їх цурається, будуючи своє життя зовсім по-большевицькому, або промантачуючи батьківське добро, що можна бачити по сов. господарствах, що нидіють або й зовсім занепадають.

Маючи надзвичайно малий відсоток робітництва, здебільшого неукраїнського, большевики для ліпшого опанування українськими селянськими масами створили так звані комітети незможних селян, при допомозі яких большевицькій Москві і її українським наймитам думалось, що буде «легче к рукам прибрать» противобольшевицький загаль селянства. Та скоро виявилось, що ці надії завели. Не зважаючи майже на десятилітнє панування комуністів, українське селянство мало цікавиться совітським будівництвом, про що зрештою з жалем сердечним признаються й самі большевики. На їх думку: «загалом селянська маса в радянську роботу ще не втягнута та й зацікавленности з боку селянства роботою сільради ми ще не маємо. Пояснюється це тим, що селянин сугубо реаліст-практик і вважає лише ті питання вартими своєї уваги, що близько торкаються села й мають матеріальний зміст». («Вісти», ч. 285).

Та чим би таке відношення загалу українського селянства до совітського будівництва не пояснювати, цим однак самий факт існування такого відношення не усувається; більше того, він і не усунеться, не зважаючи на всі большевицькі заходи. Що вже говорити про селянський загаль, коли й з самим комнезамом справа сходить на пси.

Не зважаючи на те, що за час реорганізації сільських комнезамів кількість їх зросла до 10.088 (було 9.388) та від цього кількість їх членів не тільки не зросла, але зменшилася, причому на таке число, котре не може не сушити большевицької голови, що й без того висушена безконечним клопотом з українським селянством. Як пишуть хар

ківські «Вісти» (ч. 287), з 1.300 тисяч загальної кількості членів комнезаму тепер лишилося 746 тисяч; отже їх кількість зменшилася більше як на пів мільона членів.

Мимоволі повстає питання, куди ж поділась така величезна армія, на яку мали спиратися большевики в своїй роботі на українському селі. На це нам відповідь саме большевицьке начальство, бо ж кому про це ліпше знати. Правда, як всяке начальство, воно не завжди любить правду говорити, а тим більше, це треба сказати про большевицьке, та припустімо, що воно все ж трохи сказало й правди. А це начальство не з дрібних, — не якась там комуністична «сошка», лише сам Петровський, отже буде варто не переказувати його слова, а подати їх в оригіналі.

Говорючи про другу стадію в розвитку революції, коли «неодмінно треба будувати фортецю соціалізму», Петровський з жахом починає зауважувати, що в «новім повороті соціалістичного будівництва» до влади пролізають і заможні класи, заможні селяне й глитаї, а за ними вся наволоч с.р. і петлюрівців...» й далі кінчає вже справжнім «откровенієм»:

«Правда, із самої гущі бідняків можуть народжуватися середняки (читай: родяться — тай не тільки, як буде пізніше видно, одні середняки. В. Б.) і цьому ми повинні всяким чином сприяти. Та бувають випадки (яка скромність. В. Б.) коли із середняків де-хто переходить до глитаїв (мабуть цих переходів бува більше, ніж то можна вкласти в поняття «де-хто». В. Б.), тоб то в такий господарський стан, коли вони стають уже експлоататорами, що намагаються збільшити не державне, а своє приватне господарство, підносячись таким чином над біднотою» («Вісти», ч. 285). Виходить з одного боку, що бідноту за кожду ціну треба удержувати в її тяжкім стані, бо большевики ж заступники усіх «голодних і рабів» і не в їх інтересах позбуватися цієї бази, на яку вони опираються для свого дальшого панування. З другого ж боку треба сприяти переходу бідняка в середняка, бо з середняка можна більше взяти. А з такої мудрої політики повстають не зовсім приємні наслідки для большевиків.

Комнезам — свого роду організована армія незаможних селян; не зважаючи на всі заходи большевицьких «радетелей» рода челавческаво», що-далі, то далі меншає. Одні незаможники йдуть на легший хліб до міста, другі робляться середняками, а спритніші з останніх вибиваються на добрих господарів, чи по большевицькій термінології на глитаїв, куркулів, кулаків і т. д. Крім цього, тепер вже це не рідке явище, коли й незаможники перебувають під більшим чи меншим впливом ненавсних і в той же час потрібних большевикам куркулів.

Який з вищенаведеного можна зробити висновок? Думаємо, що не помилилось, коли скажемо, що большевицькі заміри створити на Україні міцний селянський пролетаріат, на який би можна було спиратись при большевицькій роботі, не дали бажаних для большевиків наслідків. Більше того, вони збільшили противольшевицький елемент, підсиливши його вчорашніми ще незаможниками та середняками.

Це все показує трагікомічне становище українських прислужників комуністичної Москви. Колись вони спірались лише на бідняків та останні, звісно як бідняки, з економічного боку нічого їм не давали, за те були за большевиками. Тепер вже шукають підпертя в середняків, та цей елемент перебуває під впливом куркулів, отже контр-революціонерів, і на його годі покладати надії. Знищити ж куркулів — це значить сильно зменшити продукцію хліба, бо ж заможніші господарі, як і самі большевики признають, з цього погляду є важним чинником в економічному житті України. Отже, доводиться нашим бідолашним комунарам борсатися на всі боки, щоби якось ще трохи протриматися на своїх вигідних становищах. З одного боку хочеться і «багатство приобрести», а з другого комуністичну «невінність соблюсті». Та з цього нічого путнього не виходить. Коли большевики хочять «приобрести багатство», себ-то зробитись економічно дужими, губиться комуністична «невінність», себ-то чистота комуністичної ідеології. Коли ж останню намагаються проводити в життя, — терпить економічний стан країни.

Таким чином утворилося свого роду зачароване коло, з якого большевики марно намагаються знайти вихід; та думається нам, що його їм і не знайти. Отак сердеги борсатимуться, аж поки саме життя не покладе тому борсанню і самим большевикам кінець, бо хоч круть хоч верть, а в черепочку смерть.

В. Бур.

«КРИМСЬКА» КОЛОНІЗАЦІЯ*).

Дві телеграми було надруковано майже одночасно у двох газетах: про те, що жид в Парижі застрілив Петлюру і про те, що совітська влада находить потрібним «залякати» жидівську колонізацію на Україні із-за протестів місцевих селян. Перша вістка — правдива, другу будуть намагатися звичайно спростувати, але вона теж правдива, як що не сьогодні, то в майбутньому. І обидві звістки внутрішні між со-

*.) Містимо в перекладі з жидівської мови статтю п. В. Жаботинського, відомого жидівського громадського та політичного діяча, надруковану в американському часописі «Jewish Morning Journal».

В статтях, друкованих в нашому журналі, констатуючи небезпечну лінію, зайняту більшістю жидівської преси за останній час в українсько-жидівських відносинах, ми висловлювали своє здивування з приводу мовчанки з боку тих відомих жидівських громадських діячів, які завжди тверезо дивилися на ці останні та працювали над усталенням правильної лінії в них з боку жидівства. З приємністю, очі з певними застереженнями, подаємо читачеві статтю того, може найвидатнішого, з сучасних жидівських діячів, якого видало з себе українське жидівство і який може чи не перший підійшов до української справи таь, як того вимагає ця справа. Дивним, проте, здається нам, що в той же самий час, в журналі «Разсвет», що виходить під керівництвом того ж таки п. Жаботинського, систематично містяться статті та замітки в напрямкові цілком протилежному тому, який означився в статті цього автора.

Редакція.

бою зв'язані, обидві є наслідком одного і того ж об'єктивного історичного факту.

Петлюру я ніколи не бачив. Мої переговори в 1921 р. я вів не з ним, а з його уповноваженим в Празі — Славинським. При цій нагоді я хочу зазначити, коротко, але ясно, що і сьогодні я твердо стою на договорі могому з Славинським і рахую, що єдиний спосіб зменшити небезпеку погрому при наступі анти-комуністичних мас на Росію — це нейтральна жидівська жандармерія. Але це не відноситься до моєї сьогоднішньої статті. Те, що стосується до неї, це той факт, що ні Петлюра, ні Винниченко, ані решта видатних членів цього українського правительства ніколи не були тими, як називають, «погромщиками». Хоч я їх особисто не знав, але все ж я добре знаю цей тип українського інтелігента-націоналіста із соціалістичними поглядами. Я з ними виріс, разом з ними вів боротьбу проти антисемитів і русифікаторів — жидівських і українських. Ані мене, ані інших думаючих сіоністів південної Росії не переконують, що людей цього типу можна вважати антисемитами. І це важно, бо це нас веде до головного: до глибокої правди, яку небезпечно забути, до правди, що причина лежить не в суб'єктивному антисемітизмі осіб, але в активнім «антисемітизмі обставин». На Україні обставини проти нас. Такі обставини утворилися історично і такими вони й залишаються. Хто був в цьому винен в 17 віці, чи ми — жиди, чи поляки чи українці, — шукати не має значіння. Сьогодні це так, сьогодні там вітає в повітрі антисемітична отрута, і цього досить, щоби розворушити атмосферу якимсь роздратованням, чи будь то повстання, чи колонізація, щоб ця отрута вилилася в активну ненависть.

Хліборобська колонізація жидів в Росії (в Німеччині, в Америці, навіть в Китаї, чи де б там не було) — це річ дуже добра. Коли вона можлива, вона принесла б тільки користь. Таку добру річ, напр., провели два російських автократи Олександр I і Микола I, сто літ тому назад.

До великої війни в Росії було коло 200 тисяч жидівських колоністів; і це був результат «утеснітельного» плану цих двох царів. Але Олександр і Микола проводили цю колонізацію в інший час і при зовсім інших обставинах. В той час Україна була незаселеною. Щойно починали будувати великі міста: Одесу, Херсон та Миколаїв. «Степ» теж був наче пустеля, а села одно від другого були на віддалі двох днів їзди кіньми. Це була типова країна, яка вимагала колонізації, як тепер в Америці штати Арізона або Монтана, де на кожен кв. кілометр приходиться одна людина. Але Україна була більш родючою. Тому то ходило особливо про колонізацію, але не тільки жидівську; привабили німецьких та чеських колоністів в розмірі в десять раз більше, аніж жидів. При тому жидам теж давали землю. Цим ніхто не цікавився крім правительства та самих жидів

В сучасну хвилю положення зовсім інше. Населення України тепер має 56 чол. на кв. кілометр; з одного села можна бачити друге. Вона ще не є густо населеною країною, в розумінні західно-європейським, — але це вже зовсім не подібне на країну, яка не може жити

без колонізації. І як-що 200 літ тому назад ніхто не помічав, що країну колонізують і ніхто не цікавився, що і хто вони, оці колоністи, то тепер на це дивляться, як на явний процес, і тепер в кожному куточку і на кожному кроці до цього приглядаються десятки тисяч свідків, а ці десятки тисяч і є українськими селянами.

Але найбільша різниця між минулим і сучасним полягає в психології селянина. Це торкається не лише українського селянина, але й цілої Росії. 200 років тому, він не мав влади навіть над самим собою: він був рабом, худобою, чи машиною, яка працювала, не думаючи ні про віщо. Але останні 27 років розвинули в ньому особливу селянську релігію: кожен, що знає про цей край, знає цю релігію; вона дуже проста; вона є в одній фразі: «кожен шмат землі належить мені. Хоча вона сьогодні ще в руках поміщиків, але день справедливості прийде, а тоді її віддадуть мені. Але лише — мені, мені — одному. При цьому не важливо, чи я можу вже сьогодні використати кожную десятину; коли не мені, то вона дістанеться моєму синові, чи внукові, крім небудь з «нас» з селянського народу», бо суть цієї психології така: «ми селяне — окремий нарід, майже окрема раса, і одна лише раса в Росії, яка чогось варта. Люде, що живуть в містах, належать до іншого людства». Слово «мужик» по російськи означає «християнин» — «крестьянин». Цілком коротко і ясно; інші, коли б навіть ходили до церкви і розмовляли російською чи українською мовою, вони не «християне». Коли я про це кажу, не треба думати, що я роблю «судебное ізученіє» глибокої масової психології. Цей погляд є знаним фактом і закріплений він кожним обсерватором без винятку. Це є факт, в якому ніхто в Росії не сумнівався з 1861 року.

При такому настрою, ліпше кажучи при такій релігії, взагалі всяка колонізація в європейській Росії, в очах селян є кривдою, грабіжем, хто б не був цей колоніста. Коли б навіть почали переселяти на Україну велику кількість російських «міщан» (мешканців міста) чи навіть масу селян, але таких, які прийшли з іншої місцевості Росії, напр., почали би робити масову колонізацію «кацапів» на Україну чи «хохлів» до Великої Росії, навіть це викликало б велику ненависть, а в данному випадкові колонізують ще крім того жидів, і як на зло на Україні, на тій Україні, що з часів Хмельницького, з часів Уманської різні, з часів Гонти, з 80-х років до 1922 року, вона постійно була ареною погромів.

Вже в літі минулого року, мив західній Європі чули, як жалілися, що багато селянських совітів одверто висловилися проти жидівської колонізації, але потім це «спростували». Так само може тепер «спростують» звістку, яку я цитував на початку цієї статті. Про сов. Росію можна все спростувати і все ствердити, бо правдивий дослід стану річей в такій країні є немислимим. При тамтешніх умовах, без свободи друку, без свободи слова, коли кожную людину можна вкинути у в'язницю, коли вона не скаже те, що вона повинна сказати, навіть немає ніякої користі когось послати для досліду. Я пригаду, як у 1921 р. сіоністська ексекютива послала в Москву, д-ра Гідера, приємну і чесну людину: він повернувся і докладавав, що жида дуже задоволені больше-

вицьким урядуванням, що рав. Мазе сам йому це сказав. Це є правдою, що Мазе це сказав, але пізніш через кілька місяців приїхав з Росії другий жид, якого ми всі знаємо, найстарший друг рав. Мазе і передав від імени ж рав. Мазе слідує: скажіть моїм сіоністським друзям, щоб нам більше таких людей за дослідом не надсилали. Як я можу йому сказати правду? Сов. Уряд знає ж, що він бачився зо мною і з п. А., Б. і В. і коли він виїде і роскаже, що жидам погано, — це було б не тільки лихом для кожного особисто, але й для всіх жидів. Треба, щоб ви знали, що кожному такому дослідникові я завжди буду казати, що все добре, й це не тому, що я боюся за мої старі кістки, — але тому, що я не хочу загрожувати небезпекою всім жидам. — Так сказав рав. Мазе і так би зробила кожна чесна людина на його місці.

Тому треба раз на завжди зазначити, що з оптимистичними докладами з совітської Росії не можна взагалі рахуватися. Можна лише рахуватися з оповіданнями приватних свідків, людей, які приїзять тільки що з Росії і які з вами розмовляють тихесенько проміж чотирьох стін. Таких людей ми бачимо тепер в зах. Європі «кожен понеділок і четвер» (вираз чисто жидівський. *Ред.*) і зовсім не всі вони ярі противники совітського режиму, навпаки, майже всі вони визнають, що порядок, лад і безпечність кожного значно більш забезпечена ніж, як це було з початку большевизму, але ж від усіх, без винятку, я чув ту саму думку про це, що жид. колонізація «дуже непопулярна» між укр. селянами і ми, що вирости на Україні, ми знаємо, що це означає.

Один з тих оповідачів, серйозна людина, відома мені з дєвніх давєн, і не тільки не ворог комуністів, але їх співробітник, мені написав до Парижу, де я живу, з иншого міста зах. Європи і цього листа я привіз з собою до Америки, думаючи що може мені тут прийдеється обміркувати це питання. Він мені пише (лист датований з останньої зими): «для укр. селян вся ця історія виглядає якоюсь дикою напастю, тут не тільки їхній власний принцип про власність на землю ображений, але кожна деталь цієї фактичної процедури для них є новим ударом в серце. Уяви собі психологію херсонського селянина, який навіть не може сьогодні обробити цю десятину, яку він обробляв за часів Миколи II, бо він не може полагодити поломаного плуга, не може купити худобу і т. д., і раптом він бачить на залізничій станції товарний вагон і пару нових залізних плугів, чи теплушку, з якої висовуються голови здорових биків, і він питає: для кого все це? У відповідь чує: для жидівських колоністів, яких уряд хоче поселити на нашу землю. Я ще не бачив в життю нічого такого, щоб було виміркуване так добре для викликання зненависти, як ця процедура. Цей довіз машин і худоби впливає більш ніж прохід петлюрівських гайдамаків в ті страшні роки кровопролиття, бо петлюрівські банди (*sic!* *Ред.*) нагадували лише селянинові про стару помсту, а сьогоднішні маніфестації викликають ненависть».

Також і в Палестині ми провадимо колонізацію без згоди тамтешнього селянина. Я належу як раз до тих, які ніколи не хотіли забути цей факт і можливі з того наслідки. Але ж нарешті це лише 700 тисяч арабів, з другого ж боку стоїть Англія, найміцніша з евр.

держав і тим не менше — де-хто каже, що становище небезпечне, що треба вжити спеціальних заходів для захисту. Але на Україні ми маємо діло з 25-тю мільонами селян, а на другому боці — на «нашому» боці стоїть правительство, яке само визнає, що воно заступає і хоче заступати лише невелику меншість народу.

Я не сумніваюся, що люде, які підпірають цю колонізацію, повні найкращих і найчесніших намірів, але об'єктивно кажучи, ще ніколи світ не бачив такої колективної легковажності, як це драгування 25-ти мільонів селян, в країні де кожний камінець є пам'яткою гайдамацької традиції, граючися з самою глибокою, з самою фанатичною релігією укр. селянина і спіраючися лише на режим, який навіть в очах його представників являється ще експериментом. Навіть ми, тут в Парижі, відчуваємо наслідки цієї авантюри. В Парижі знаходиться декілька представників найкращих радикальних кол російської інтелігенції, які чесно боролися за важких часів за російську волю, а також за наше рівноправ'я і вони залишилися вірними жидові. Вони навіть і на мент не піддалися помилці, яка ще кілька років тому була так неймовірно міцна, себто змішуванню большевизма з жидівством, але я сам бачив, як навіть й на них вплинув цей останній удар, світовий шум про «Крим»; на них зробило вражіння, що жидівський народ, всі як один, вирішив скористуватися з нещастя Росії, щоб зробити цю річ, на яку селянин дивиться, як на образу свого права спадщини, і я не кажу, що вони мають рацію, але так відчувають вони, і ненависть заходить в серця, в яких до цього часу ми її не бачили.

«Це є неважним», кажуть адвокати «Криму»: «хто рахується з цими російськими радикалами, їхній час пройшов, їхнє місце на кладовищі».

Це є необережні слова: росіяне мають добру приказку: не плюй до криниці, прийдеться може води напитися. Спитайте мене, чи я хочу, щоб в Росії був переворот, я б відповів: упаси Боже! Бо ми всі знаємо, щоб це визначало для жидів. Але одна річ — наше бажання, друга ж річ — історична можливість. Предположення, що сов. режим тримається міцно і на завжди, — є тільки відзнакою нашої старої політичної хвороби — імпресіонізму. 8 років в містечкові не було пожежи, що це означає? Чи значить це, що пожежу на віки скасували? Всі забувають, що головне не в тому, чи була пожежа за останні 8 років, але це, чи є в «містечкові» горючій матеріал. Режим, що спирається на меншість і каже одверто, що він не шукає навіть більшості, режим, який утвердився під іменем соціального експерименту і зараз визнає, що цей експеримент не вдався, режим, який провокує найбільшу й найважнішу країну в світі, не тільки своїм власним існуванням, але до цього ще й своїми вчинками на кожному кроці; такого режиму ще в історії сучасного світу не визнавали за безпечну і міцну політичну форму. Для кожного холоднокровного спостерігача є 75 шансів проти 25, що такий режим має згинуть. Його існування без заворушення було б якимсь виїмком і історичним чудом.

І ось на такому чуді базується вся доля жид. колонізації на Україні. Навіть її адвокати знають, що буде, коли сов. режим в оден ясний

ранок загине. Ненависть селян з одного боку, ненависть «білих» (сьогодня навіть й багатьох радикалів), емігрантських армій з другого боку. Але їхнє щастя певне в тому, що вони кажуть, що сов. режим є «вірною» картою, а свої власні капітали поки що не хочуть ставити на цю карту і як раз в колах, де так захоплені цим «Кримом», не поспішають кредитувати російську торгівлю. Але жидівська істота це інша річ і як це є правдою, що сов. уряд вирішив «обмежити» колонізацію, то тим самим він проявляє більше турботи про жидівське життя, аніж багато з нас самих.

Влад. Жабогинецький.

(Jewish Morning Journal. June 4 1926).

ВІДРОДЖЕННЯ КОВЗИ.

З кінцем 18 століття український народний інструмент — кобза, або інакше бандура, почав занепадати. До того часу, будучи поширений головню серед козацтва — з його упадком — він переходить до рук сліпців. Очевидно, що цей перехід відбувався поволі, бо, розлучившись із шаблею, козак з більш тяжким серцем розставався з кобзою, котру вважав мало не за живу істоту та котра була свідком його недавньої волі. По словам думи «Про смерть козака-бандурника», кобза для козака — це його найближчий товариш, з котрим він переживає і радість і горе, навіть більше, — «дружина вірная», якої голос він хоче чути і після своєї смерті. В тій же думі козак, що вмірає, звертається до кобзи з такими словами:

«Кобзо ж моя, дружина вірная,
Бандуро ж моя мальованая,
А де ж тебе подіти?
Чи в чистім степу тебе спалили
А чи на могилі тебе положити?
Нехай вітер пролітає —
Струни твої зачіпає
Смутнесенько, жалібнесенько
Грає, виграє...»

В «Запискахъ о Южной Руси» П. Куліш подає цікавий момент переходу кобзи до рук сліпця, як і не менш цікавий настрій в яким старий запоріжський козак прощався із своїм може довголітнім товаришем.

Як він пише, на Харківщині, в Богодухівському повіті жив сліпець Ригоренко, котрому, за його молодих літ продав кобзу один запорожець, що заблукав після зруйнування Січі на Слобідську Україну. Продав він її лише через велику нужду в грошак. Розлучаючись з кобзою, запорожець заливався слізьми й голосив по ній ніби по мертвому:

«Ти ж була моєю втіхою,
Ти ж розважала мене у всякій пригоді.

Багато людей вельможних,
Багато лицарства славного,
І всякого народу православного
Слухало твоїх пісень.
Де ж ти не бувала,
Якої пригоди не зазнавала?
Чи раз же ти мою голову
З шинку визволяла?
Чи раз же ти в заставі лежала
Тай ніде ж ти не застряла!
А тепер довелось мені з тобою розлучитись,
За чотири рублі, за карбованці
Тебе в чужі руки оддавати,
Тай повік вічний
Може тебе не видати...»

Будучи надзвичайно поширеною за козацьких часів, кобза, опинившись виключно в руках сліпців, була мало помітним інструментом, бо сліпі кобзарі вешталась здебільшого по селах, і рідко заглядаючи до міста, мало звертали увагу змосквленої української інтелігенції. Через це в другій половині 19 століття почали не тільки говорити, але й писати про занепад кобзи, а на кобзарів, як і на їх інструмент, почали дивитися як на щось виміраюче. Цим почасти можна зрозуміти і ту увагу до кобзарів, якою почали наділювати її наші вчені, як от Максимович, Метлинський, Куліш, Русов, Чубинський, Лисенко і інші. Кожний із згаданих вчених присвячував багато уваги як кобзарям, що зникали, так і їх пісням та думам. В цей час чимало було зроблено записів з матеріялів, що входили до кобзарського репертуару. Та записуючи слова пісень і дум, мало хто цікавився, щоб записати і їх музику, чому багато цінного музичного матеріялу, разом з тими, хто його переховував в пам'яті, а часто й сам творив — пішло в забуття. З тих часів лише один Лисенко записав думи та де-які пісні з кобзарського репертуару, зробивши при цьому їх теоретично-музичний огляд.

Що в другій половині минулого століття на кобзарів навіть в українських колах дивились справді як на щось виміраюче, підтверджує реферат проф. Олександра Русова, читаний у 1873 році, в якому Остап Вересай був названий одним з останніх кобзарів. Чи це справді відповідало тоді дійсності напевно тяжко сказати, але думається, що можна допустити як раз протизне, а саме, що кобзарів було досить ще й в ті часи. Це є тим більше можливим, що як тоді так і пізніше кобзарів переслідували і тому вони мало з'являлись до більш населених околиць. Отже і склався погляд, що кобзарі перевелись. В праці з 1904 р. проф. московського університету Сперанського видно, що після його підрахунків на Україні тоді було до 150 кобзарів та лірників, з яких де-які ще й нині живуть.

Відносно ж кобзарів видющих, то в минулому столітті про їх справді не було чути. Правда є малопідтверджені здогади, що Котляревський, Куліш, Шевченко грали на кобзі, однак достовірно про це

годі сказати. Лише в самому кінці 19 століття й на початку нашого віку заінтересовання кобзою у де-кого з української інтелігенції, перейшло в конкретне бажання — нею опанувати. Особливо цьому сприяв XII археологічний з'їзд, що відбувся в Харкові в 1902 році.

Згаданий археологічний з'їзд помимо ріжного роду докладів, надрукованих в його відомих «Трудах», має особливо велике значіння для справи відродження кобзи. Заходами одного з перших видющих кобзарів письменника Гната Хоткевича й проф. Миколи Сумцова, на з'їзді в перший раз виступило аж 8 кобзарів, що було, як на ті часи, не аби якою подією. Крім самого Хоткевича виступали тоді такі сліпі кобзарі: небіжчик Михайло Кравченко — з Полтавщини, Павло Гащенко, його учень Іван Кучеренко, Петро Древченко, Гнат Гончаренко, Іван Нетеса — з Харківщини та небіжчик Терешко Пархоменко з Чернігівщини. Цей час, коли прилюдно вперше виступили кобзарі, здається можна буде вважати і часом, від якого почалось відродження кобзи..

Публічний виступ вісьмох кобзарів, як і ті статті, що їм були присвячені, чи в самих «Трудах» з'їзду чи в періодичній пресі, не могли не звернути уваги передовсім студентської молоді. Після цього не тільки свідома молодь, але й загал помосковленої української інтелігенції починає більше цікавитися, як кобзарями так і самим інструментом. Кобзарі стають дорогими гістьми не тільки в приватних родинах, але й на всякого роду студентських вечірках, концертах, святах то-що. Таке зацікавлення видавалось просто дивним, бо випало так, ніби до цього часу ніхто кобзарів не тільки не чув, але й не бачив.

Одною з великих заслуг XII Харківського археологічного з'їзду треба вважати порушене ним питання про скасування переслідувань, які терпіли кобзарі з боку адміністрації; це уможливило їм до деякої міри вільніше ходити й по містах.

Револуція 1905 року викликала серед української інтелігенції ще більше зацікавлення народними співцями. З цього часу починають відбуватися навіть вже чисто кобзарські концерти. Чи не найбільше їх упорядкував Гнат Хоткевич, що й сам брав у них участь. В цих концертах переважно виступали ті кобзарі, що виступали на згаданому археологічному з'їзді. Пару таких концертів упорядкував бувший тоді студент Харківського Технологічного Інституту Павло Мокроус; один концерт був упорядкований бувшим студентом петербурської Політехники — Юрком Милославським при близькій допомозі автора цих рядків.

Починаючи з 1905 року концерти, кобзарів відбулись (иноді навіть по кількі разів) по таких містах, як Київ, Харків, Полтава, Катеринослав, Чернігів, Кременчук, Лубні, Ніжин, Охтирка, Мануйлівка, де була одна з перших селянських «Просвіт» з власним будинком й по де-яких інших місцевостях. Що-ж до виступів окремих кобзарів, то вони відбулись не лише по всіх більших містах України, включаючи

сюди Кубанщину та Галичину, але й по за її межами, як от в Москві, Петербурзі, Варшаві, Дорпаті, Курську і т. д.

Що концерти кобзарів здебільшого справляли на слухачів глибоке вражіння, можна бачити хоч би з такої рецензії, уміщеної в Київському художньо-артистичному часописі «Сяйво» в ч. 2 з 1910 року.

«...Після першої пісні пішла друга, далі третя, кожний з виконавців виказував повне знання гри на своєму інструментові — товаришеві свого злиденного кобзарського життя».

Автору рецензії здавалось, що:

«...сліпці розкривають правду й неправду, проповідують єдність, братерство, підбадьорують дух, навчають, що робити, за яке діло взятись... Оплески присутніх любителів старовини розвіяли мої спомини, наче будили мене з чарівного сну... Цей вечір нав'яв на мою душу сум, невимовний жаль. Хотілось, щоб таких вечорів було більше, щоб вони повторювалися частіше, щоб гурт кобзарів був більший...»

Звичайно на концертах найбільше бувало шкільної молоді, котра від захоплення кобзою переходить до не для всіх приємної справи — до науки. Першими вчителями видячих людей були сліпі кобзарі, які в примитивний спосіб, показували всім бажаючим навчитися на кобзі. Часто така наука зводилася до того, що добре підмогоричений кобзарь, співав та грав більше як звичайно. Як відбувалася наука гри на кобзі в Музичному Інституті Миколи Лисенка, куди на якийсь час був запрошений кобзарь Іван Кучеренко, на жаль певного нічого не можна сказати. Рівно ж і про науку Хоткевича не доводилось чути, хоч відомо, що він має учнів.

Однак і такий спосіб навчання, коли й не давав блискучих наслідків, то все ж не був безплідний, бо вже навіть перед світовою війною можна було здибати людей, що гірше чи ліпше, а все ж володіли кобзою. В таких містах, як Київ, Харків, Полтава, Миргород, Золотоноша було вже по кілька граючих кобзарів, переважно з шкільної молоді.

Крім Гнага Хоткевича, одного з перших видючих кобзарів, годиться добрим словом згадати вчителя Миргородського Художньо-Керамічного Інституту — Опанаса Сластьона, вчителя Золотоношської гімназії Михайла Злобинця, вчителя співу одної з московських гімназій Василя Шевченка, директора одного з департаментів гетьманського міністерства — Михайла Тимофіїва й інших, що грали на кобзах і в той чи інший спосіб сприяли поширенню кобзи.

Де-хто з видючих кобзарів починає робити спроби гуртової гри разом з мандолінами та гітарами. Як воно випадало — чути не доводилось, але вже одне мішання кобзи з мандолінами чи гітарами (а чому тоді й не з балалайками?) здається мало влучним.

З центральних українських земель поширення кобзи почало сягати і їхніх околиць. Так на Підкавказі, з окрема на Кубанщині, завдяки одному з урядовців з управи Кубансько-Чорноморської залізниці — Миколі Богуславському в році 1913-му автору цих рядків пощастило розпочати науку гри на кобзі. Вчилось більше десятка переважно козаків, серед яких було кілька таких, що подавали надії.

Особливо здібним здавався народній учитель Антін Чорний. По тих скромних початках і на Підкавказі кобза сильно поширилася.

На превеликий жаль, є ще на Україні такі землі, де кобза є рідким явищем або її нема й зовсім. Це треба віднести до Галичини, Буковини та Закарпаття. Однак недалекий той час, коли і на цих землях залунають звуки воскресаючої кобзи. В цьому особисто довелось переконатися авторові цих рядків підчас виступів в Галичині і особливо підчас концертної подорожі по Закарпатті: головно шкільна молодь виявляла велике заінтересовання нашим народнім інструментом.

Особливо сильно почала поширюватися кобза по другій революції. Заінтересовання кобзою було остільки велике, що кожний кобзарь, який хоч трохи умів грати та співати, був як то кажуть «на розхват». Хто був на військовому з'їзді, той певно на все життя пам'ятатиме те вражіння, яке зробив на військовиків виступ майже безголосого кобзаря.

За першої большевицько-московської навали, як відомо, українське культурне життя затихло, а з ним й затихли згуки кобзи. Та це тривало недовго, бо вже за гетьманщини, особливо на її початку, коли почалось культурно-творча праця, як на полі науки, так і на полі мистецтва, кобзарство знову оживає.

Бажаючи зробити спробу спільної гри, автором цієї замітки був організований перший кобзарський хор, чи як пізніше почали говорити — кобзарську капелю з самих видющих кобзарів. Пишучи про неї не можу не згадати велику заінтересованність та прихильність, які виявились до неї у вищих гетьманських колах, не зважаючи на те, що більшість кобзарів з капели була проти-гетьманських настроїв. Кільки разів капелю запрошували до гетьманського палацу, однак на всі запрошення капеля відмовлялася. Правда один з видющих кобзарів — Данило Щербина не раз грав та співав у гетьманському палаці, та він до капели не належав.

Не зважаючи на таке заховування, перший публичний виступ капели відбувся все ж при значній допомозі тих, кому вона відмовляла у своїм виступі.

За часів Директорії капеля знайшла моральне підпертя в Музичнім відділі М-ва Народньої Освіти, яким одначе скористуватися не прийшлося, бо після повалення гетьманщини, як відомо, і Директорія при владі довго не втрималася і її змінили большевики.

З приходом на нашу землю московських «рабочіх і крест'ян» капеля припинила своє існування, бо три кобзарі залишили Київ разом з військом, а решта розбіглася хто куди. За кілька місяців один з кобзарів Андрій Слідюк був ростріляний. Для кобзарства прийшли знову тяжкі часи, ще тяжчі від тих, які були до революції.

Переслідуючи все українське, московські большевики і їхні українські допомагачі на початку свого панування переслідували й кобзарів не тільки видющих, але й сліпців. Над ними глумилися й були випадки рострілів. Як оповідає п. Ш. року 1919 на ст. Ромен большевики бандурсю розбили голову кобзареві Моїсеєнкові, другого сліпого кобзаря Мищенка, після слів старшини «Запорожської Січі»

п. В., большевики розстріляли в 1920 році коло Вінниці. Одеського кобзаря Литвиненка розстріляно на Зелених святах того ж 1920 року.

Тепер відношення большевиків до кобзарів змінилося. Колосальний зріст українського національного руху примусив московських окупантів з ним рахуватися та намагатися направити його у бажане їм русло. Чи не найкраще це видно хоч би й на тій же кобзарській справі. Після недавнього переслідування кобзарства вони тепер оголосили себе його великими прихильниками. Відомого сліпого кобзаря Івана Кучеренка зробили народнім артистом, призначивши йому певну пенсію, матеріяльно підтримують кобзарські капели з яких вже є кілька державних; в Полтаві, Києві та Катеринодарі поодкриті курси гри на кобзі і т. д.

Коли однак ближче приглянутися до їхньої доброї роботи, то не можна не зауважити, що й в ній большевики передовсім не забули за себе, бо репертуар кобзарських капел на половину, а часом і більше складається з большевицьких революційних пісень, серед котрих третій інтернаціонал займає найперше місце. Хоч і не доводилось чути під кобзи інтернаціоналу, та те, що його тепер на Україні вигравають, не є вже таке страшне лихо. Адже співали ще недавно «Боже царя храни», то мусять співати й інтернаціонал, коли «начальство» того вимагає. Як і в недавно минулому, так і тепер у свідомих людей спів ворожих нам гимнів був далекий від співу душі та серця й фактично зводився до виконання неприємної формальности. Отже, як не дивитися на кобзарські капели та на їхню роботу в тяжких большевицьких умовах, всеж не можна не признати того великого значіння, котре вони мають як для пропаганди народньої української пісні та думи так і самого інструменту.

Факт поширення кобзи, навіть на підставі цих небагатьох інформацій, годі заперечити, але це поширення поки що є лише скромною прелюдією до того розцвіту, який прийде з відродженням Української Держави.

На еміграції кобза значно поширилась головно в Чехії, завдяки курсам гри на кобзі, упорядкованим товариством «Кобзарь». З ліпших учнів, серед яких була і одна чешка, автору цих рядків, без будь якого матеріяльного підпертя, пощастило організувати кобзарську капелу, яка однак за браком грошей довго не проіснувала.

Цікаво, що знайшлися серед української еміграції принципіальні противники кобзарського мистецтва і то з професорських музичних кол. Як мені не раз передавали мої учні, один з професорів музики на Українському Педагогічному Інституті був проти матеріяльного підпертя курсів гри на кобзі та проти виступу кобзаря на святі Шевченка, мотивуючи це тим, що кобза вже свсе віджила. Хоч автору цих рядків може й дуже далеко до музичних авторитетів, за якого треба думати вважає себе згаданий професор, однак на його, майже в п'ятнадцятилітній праглиці, перевірену думку, кобзу віддавати до музею ще занадто рано. Поки кобза здібна викликати смуток чи щирий сміх і чи взагалі давати певну естетичну насолоду (розуміється у кобзарів, які справді володіють кобзєю), поки верси нашого націс-

нально-державного відродження переслідують кобзарів, то вона ще жива і ще довго житиме наперекір не тільки згаданому професорові, а й тим українцям (як би такі знайшлися), що однакової з ним думки.

Коли людей музичних примітивна гра кобзарів, що такою зробилась на еміграції, і не задовольняє, то треба пам'ятати, що кобзою за рік годі опанувати, на це треба часу, а головне праці й праці.

Вірю, що з поширенням кобзи, із зростом кількості добрих кобзарів придуть і певні удосконалення нашого національного музичного інструменту, а з ним і новий розцвіт відродженого кобзарства, що, як каже Микола Гринченко, в своїй історії української музики, є найбільш характерним явищем в культурному житті нашого народу.

Василь Ємець.

З МІЖНАРОДНОГО ЖИТТЯ.

STATUSQUO ЄВРОПЕЙСЬКО-БОЛЬШЕВИЦЬКИХ ВІДНОСИН.

Бюро інтернаціонального союзу боротьби проти III інтернаціоналу надіслало до Ліги Націй та до урядів держав меморандум, спрямований проти совітської небезпеки. Ця міжнародна інституція, заснована в Швейцарії з приватної ініціативи, існує вже більше як два роки, поширила свої філії та угруповання майже по цілому світі, видає в Парижі щомісячний журнал. Завдання її — організація та допомога всім без винятку антибольшевицьким елементам, керування їх діяльністю, інформація про большевиків, антибольшевицька пропаганда словом, устним та друкованим, а коли б на те була нагода, — то й ділом. Меморандум закликає держави та Лігу Націй активно поставитись до большевицької небезпеки, аби раз назавжди вирішити цю найтяжчу проблему сучасності». Написаний він ясно й виразно, з незвичним для європейської опінії розумінням основи советизму та завдань його. Єдиною хибкою його треба вважати старовинну довоєнну європейську фразеологію що-до Росії, російського народу, то-що. Але вина в цьому полягає не на союзі, а на представниках лімітрофних держав. Бо ж, як здається, ні одна з цих держав чи то ще й досі самостійних, чи окупованих большевиками, — не має в союзі своїх представників, в той час як російські емігранти туди вступили.

Два головних чинники — читаємо в меморандумі, — визначили могутність большевизму. Перший з них має свої коріння в глибоких непокоях, що їх спричинено світовою війною. Ці непокої виявляються і довго ще виявлятимуться в площині політичній, економічній, моральній та соціальної, бо тяжко зворушені війною пристрасі людські, бо причини незадоволення в незвичайній кількості встали на поверсі людського життя. Комінтерн на диво вмів використовувати це революційне становище, — і то тому, що він складений з техніків революційної практики. Цей факт одкриває й другий чинник большевицької сили, а саме: большевизм — це наукова організація світової революції, на чолі якої стоять вожді, що для своїх політичних та фінансових операцій мають базу одну з найбільших держав на світі. Скажемо: не вважаючи на економічне зубожіння російського населення, перші гроші, що були у совітів, утилізовано ними на підтримку своєї внутрішньої та зовнішньої політичної сили. Ця підтримка наявною була в англійським гірничим страйкові. Англійські шахтарі діставали значні субсидії, що йшли начеб то од російських шахтарів, які були цілком неспроможені надсилати ці гроші, бо їх власне становище значно нижче за становище шахтарів англійських. Допомогали не вони,

а совітський уряд, прикриваючи свою проти-англійську чинність прибраною формою допомоги із почуття синдикальної солідарності.

Далі меморандум ставить питання, яке не остаточно вирішено навіть і в емігрантських колах, а саме: чи можлива щира й рішуча еволюція большевицького режиму, — і відповідає:

Якесь поважна еволюція совітського режиму не можлива доти, доки вони не одмовляться од своєї диктатури. Але тоді — звільнений од большевицьких пут — народ звернеться негайно проти своїх катів та гнобителів. Для совітських вождів диктатура та Чена (ГПУ) — необхідні умови їх персональної безпеки. Не слід думати, дивлячись на сучасні суперечки в середині російської комуністичної партії, що якась із ворожих сторін має нахил одмовитись од большевицької евангелії. Коли відкинути персональні моменти, що також могли спричинитись до ворожнечі, то кожна з комуністичних фракцій, властиво кажучи, засуває лише різні методи вирішення труднощів, які повстали в наслідок економічного дезорганізації та збільшеного опору тиранам з боку населення. Опозиційна фракція Троцького та Зінов'єва вимагає, щоб партія сильніше натиснула на селян, аби витягти з них ресурси, необхідні для підтримки диктатури та розвитку світової революції. Сталін та його приятелі більше верткі, а тому їй більше небезпечно. Побоюючись, аби занадто сильний натиск на селян не дав катастрофічних наслідків для комуністичної партії, вони бажать ви-чікати час, а тим часом, прибравши для закордону поміркованого обличчя, дістати звідки кредити, що необхідні їм для втримання диктатури та підготування світової революції. Вони старанно дбають тому прикрити якоесь чинність Комінтерну з середини, але це не означає, що вони од тої чинності одмовляються. Коли закордонні народи не попадуть до цієї пастки, що поставлено для них большевиками, становище большевицької влади з кожним днем усе гіршатиме. Досить сказати, що Москва зараз бачить єдиний порятунок комуністичного режиму в тому, що йому на допомогу прийдуть закордонні капітали. З цього висновок: не давати цих капіталів та все більше ізолювати совіти. Посилити боротьбу проти большевиків, утворюючи єдиний фронт, це — пекучий обов'язок дня, що його не минути, — для політичних діячів, які стоять на чолі урядів своїх держав, чи приймають участь у веденню справ Ліги Націй. Політичних, дипломатичних, економічних та поліційних сил, необхідних для того, аби сприятливо вирішити цей конфлікт, не бракує ні у держав, ні у Ліги Націй.

Порівнюючи сили противників: большевиків, держав та Ліги Націй, меморандум зазначає:

На протязі 1925 та 1926 років Комінтерн значно збільшив та поліпшив кадри своїх агентів. Цьому завданню служили його спеціальні школи для підготування професійних агітаторів, призначених для всіх країн світа, допоміг тому і практичний стаж, що перейшли за цей час совітські агенти. Дуже посилена також пропаганда серед молоді та вербування молодих прихильників, як в Росії так і в інших країнах. Комінтерн довершив систему своїх звязків з прихильними йому організаціями та людьми і поліпшив свою тактику. Тактика його стала не такою брутальною, як раніше, більше гнучкою; вона забезпечує йому також ліпше просилання до некомуністичних організацій. Мілітарізація інтернаціонального революційного руху дістає від Комінтерну що раз, то ліпшу організацію. Світовий розмах чинності Комінтерну особливо наявно зазначився в Азії. Там підготовує собі большевизм нову базу на той випадок, коли б совітську владу було скинуто в Росії.

Всім європейським держав, Сполучені Штати Північної Америки, усі республіки американського півдня, крім Урагуаю, не визнали досі совітської влади. Ці держави побороють Комінтерн у межах своєї власної території, але ні одна з них досі ще не взяла на себе ініціативи розпочати боротьбу з большевизмом у міжнародньому масштабі. Серед держав, що визнали совіти, де-які, не переходячи до стадії виголошеної боротьби, офензивою Комінтерна, до якої як раз спричинилось, в сприятливий для большевиків спосіб, — визнання, — примушені були на своїй власній

території розпочати організацію дуже серйозної оборони. Зараз уже всі пересвідчені, що той, хто визнає совіти, більше втрачає, аніж виграє. Досі ще ніхто не зробив рішучого кроку, а саме, — перервати дипломатичні зносини; усі продовжують дозволяти противникові бити їх на їхній власній території, але сами вони не відплачують тим самим, бо поважають ті обов'язки, які зв'язує міжнародне право з дипломатичним визнанням. Перший уряд, який перерве з совітами дипломатичні зносини, зробить велику послугу протибольшевицькій справі, себ-то справі цивілізації, — не кажучи вже про те, що тим він послужить також інтересам своєї батьківщини.

Ліга Націй що-до совітів заховує становище вицікування, якого не можна більше продовжувати. Заклопотана вирішенням тяжких проблем, що повстають на цілому світі, вона не доторкнулась ще й досі найтяжчої з них. Бо ж Комінтерн — це самий небезпечний противник її, тому що він творить та підсилює всі внутрішні та зовнішні державні конфлікти, загрожуює загальному замиренню, підкопує основні принципи цивілізації. Комінтерн, так само як і совітський уряд, не перепускає ні одної нагоди замаркувати свою очевидну ворожнечу що-до Ліги Націй. Проти-большевицька чинність держав та Ліги Націй мусить бути зорганізована в міжнародньому масштабі... Проти Комінтерна мусять бути утворені концентрації як національного так і інтернаціонального характеру... План чинности мусить передбачати утворення єдиного проти-большевицького фронту, принаймні на той день, коли противник розпочне безпосередню акцію.

* * *

Немов прямим продовженням цього меморандуму являються статті п. Armand Dorville'я в «Le Temps». Автор одвідав ССРСР, придивився до всього, поставився об'єктивно до справи, зрозумів її, і повернувшись додому, списав совітську державу безнадійними фарбами. В останній своїй статті він ставить запитання: «чи пересправляти нам з совітами?», — і відповідає:

Це питання має два боки: технічний та психологічний. Технічний бік: яку вигоду мають дати большевики європейським чи американським капіталістам, або промисловцям, що дадуть совітам на віру свої продукти? Яке забезпечення матимуть вони, які гарантії, що всі умови, урочисто підписані, не підуть на нівець, коли повернеться стадія воєнного комунізму, того самого, що практиковано було в 1917 та 1918 роках?... Позичити щось на короткий час, чергувати постачання матеріялу відповідно внесеним грошам, — це звичайно може статись... Але раніше, ніж місцевий капітал в ССРСР не здобуде для себе політичний ґрунт під ногами, поки він не буде забезпечений, вряд чи можна сподіватись, щоб європейський капітал пішов до ССРСР. Бо тільки забезпечення місцевого капіталу дасть гарантії й капіталу закордонному. Далі — бік психологічний: перше ніж позичати гроші, буржуа капіталістичної країни зостановиться над політичним становищем своєї батьківщини. Коли вона прямує до партій, ворожих до капіталу та придбаного багатства, то він не стане клопотатись про те, аби підтримувати той режим, що спекулює на світову революцію. Лише тоді, коли їх батьківщина цілком забезпечена з цього боку, тоді тільки буржуа приглянеться до справи кредиту і вирішить його згідно з тверезим розрахунком вигоди та невигоди...

Явна річ, що становище можливих пересправ несприятливе для большевиків. Але до техніки та психології, що затруднюють капіталістам пересправи з совітами, автор додає ще одну перепону морального характеру. Це — «огида до режиму що мальтузіанство довів до узагочення викиднів, що проституцію заступив товаришуванням молоді, що звільнив дитину від авторитету батьків, що поставив навчання учителя під контроль комсомолів, що трактує збереження як втрату, що скорив громадянина разом з вуличником сваволі ГПУ».

* * *

З таким прогнозом, зробленим європейцями вступають большевики до 1927 року.

Observer.

ЛИСТИ СЕЛЯНИНА З СТАВРОПІЛЬЩИНИ*).

V.

Коли у 1918 році заняли красні товарищі увесь наш Северокавказький край, то тоді було у переходящих воєнних частей був такий звичай: забирають в кожду хату, забирають силоміць що попало на очі. А то шей звелять, щоб запрягав худобину яку хто має і вези його куди він тобі прикаже; ото так були ми довозились, що вже чорт мав хто, що й запрягать, а він того не питає, запрягайся хоч сам та вези його, бо він на тебе цілиця з гвінтовки.

Отож прийшли і до Ф. С. і почали настойчиво требувать підводи. Але Ф. С. й каже: — Та в мене нема що запрягати, розграбували проходящі воєнні часті все моє господарство. Але вони почали шататись по оборях і знайшли правда в конюшні одну погану шкапу, що вже переміяна ними разів двадцять. Отож причепились: запрягай тую нещасну шкапу та й годі! Ф. С. таки не хоче, тоді вони почали його штовхати гвінтовками і кажуть йому так: — Ах ти проклятий хахол, ми за вас жізнь полагаєм, ми вам хахлам принесли свободу на своїх плечах з Москви, а ти жалеш нас на етой своей поганой лошади подвезти. Ф. С. правда не стерпів тай почав казати їм такі речі: — Слушайте товарищі! У мене є оця погана конячка і корівка, а то все пішло через ваші руки. Візьміть і цих нещасних дві худобині, що в мене бачите і запряжіть їх та відвезіть цюю свободу назад в Москву та втопіть її там в річці, я буду ще й підтрукати. Вони тоді як озвірілі: gaga! то ти такий. Роздягли його на голо, а діло було зімою, посадили його голого на сніг, а снігу було багато, і одно кричать: не шевелись! Як він їх не просив, як не лементів, нічого сенько не помогло. Скільки зійшлося людей малих і старих дивитись на ту його мученицьку смерть, скільки було там вилито сліз, нічого не помогло. Тяжко його казнено до смерти, дочку знасилувано, все добро пограбовано і осадьбу спалено. Тепер теж є багато подобних случайв, тільки в другім виді. Наїзжають шайками на якого зажиточного хазяїна, пограбують, що є в хаті, а господарів виріжуть або вивішают і до дня поховаються. Рано заявши міліції, вона зробиє будто би опис і на цьому й кінець, або як і дослідят, то подержуть трохи арештованих тай випустят на волю, а вони тоді ще гірше крадут та убивають. Оце недавно у нас розбирали діло за одних проступників, ну й щож? їх оправдано, бо всі злочинці партейні. Один чоловік на суді не витерпів такого суда та й почав казати: — Таких злочинців треба убивать, а не оправдувати. Але прокурор сказав так: — Ні, гражданин, так нільзя поступать как ви совітуєте, ібо не було б у нас таких людей, то не було б і революції. А так ви добре знаєте, що поки не випустили заключених з тюрмів, до тих пор і не пихнула революція. І от таких то людей нам нужно жалеть. Але той же чоловік почав казати так: — Товарищі прокурор, дайте мені слово. — Говоріть. Той чоловік, почав говорити так: — Товарищі прокурор! а щоб так з нас хто з хліборобів не успів у строк заплатить продналога та ще який мало мальськи добрий хазяїн, то я думаю, що тому хазяїнові булаб більша натяжка, ніж оцим злочинцям. Прокурор подивився тай каже: — Это дело другого рода. Отаке то!...

*) Диви „Тризуб“ ч. 41.

VI.

Прошу вас передайте сього мого листа англійським горноробчим крест'янам хліборобам.

Дорогі мої друз'я англійські горноробчі і крест'яни хлібороби!

Чутка є, що вас уже поступило на прежню роботу 800 тисяч душ. Будьте так добрі поступайте й остальні, не слухайте разного роду шарлатанів, котріє тільки стараються пожити на ваш щот. Помніть, дорогі мої братя і сестри, що я вас просю і умоляю і совітую вам тільки то, що вас може спасти на світі. Нам перед революцією тоже де-хто з розумних людей приподавав нам такий совіт, але ми не слухали, а тепер є каятя та нема вороття. Ми якось жили до революції, а тепер бідуем гірше, як ті люди, що ми їх повиганяли: не докупись ні до чого, все стало дорого, здирство таке настало, що я й вписать не в силах. От, вам скажу отакій примір: ми вам посилаєм і післали уже багато грошей на піддержку бастующим горнякам і наше правительство СССР пише вам, що ми даєм добровольно і з радістю. Не вірте, дорогі мої, не вірте! У нас за це добровольне пожертвовање ідут каждый день арести, штрафи тих, хто не хоче вам давать. Словом з великим вимогательством витягуют з нас та посилають вам. Ваш вождь бастующих горняков Кук оце на днях був в Москві. Там йому були оказані великі почесті такими самими шарлатанами, як і ваш Кук. А він (Кук) як приїде до вас, то буде вам де чого багато хвалити як то наші советські робочі та хлібороби живут розкішно, но ви не вірте таким люлям, бо це не люде а ізверги рода чоловіческого. Повірте, що у нас тепер діється саме воровство та розбойство. Ніхто нікому не подчиняється, особливо молоде покоління. Помніт то, що кождий з них вор та розбойник, він ненавидить чесного труженника, а старається йому отомстити як не тим, то иншим. Отак наше правительство СССР старається, щоб по всій Европі так довести народ, як оце зараз у нас. Не думайте, що оце вам робе отвод який небудь бувший буржуй, ні! а з діда прадіда пролітаріят, що за молодих літ прожив у робітниках 20 років по людях, а тепер мені від роду 56 років; надіюсь, що ніхто в жиані не спитав того, що я. Отож я й оцінив, що не було ніколи важчого житя народові, як тепер при советській власті. Молю Всевишнього відвернути і ізбавити всяке государство від советської власті. Просю вас братя і сестри, коли не повірите мому совіту та доброї ради, запишіть хоть в історію для пам'яті.

1926 року, декабрія 18 дня.

ОБ'ЄДНАНА УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА У ФРАНЦІЇ.

В суботу 22 січня 1927 року о 8.30 вечора відбудеться

СВЯТОЧНА АКАДЕМІЯ

присвячена проголошенню державної Незалежності й Соборности України.

Картки для вступу можна одержати що дня від 2-ої до 6 год. вечора в помешканкі Генеральной Ради на 19, Rue des Gobelins. Paris XIII. кімн. ч. 12, або на зборах Громади в суботу 15 січня с. р. на 54, Rue Mademoiselle, Paris XV.

Вступ безкоштовний.

Хроніка.

З ВЕЛИКОЇ УКРАЇНИ.

— **Пересівають.** — Центральний Виборчий Комітет видав інструкцію «ретельно перевірити осіб, що мають виборчі права і скласти списки виборців, а також списки осіб, що їх позбавлено виборчих прав». Списки виборців «не вивішуються». «Списки ж осіб, що їх позбавлено виборчих прав обов'язково вивішуються на людному місці і оголошуються на виборчому зібранні». («Вісти», ч. 297).

— **Завоювання бідноти.** — ЦК КПБУ запропонував партійним організаціям звернути найсерйознішу увагу на роботу і підсилення керівництва селянських товариств взаємної допомоги, «як організацій, що мають стати за матеріальну базу партії і радянської влади в справі завоювання бідноти». Щоб зміцнити цю базу парторганізації повинні «забезпечити в селянських т-вах взаємодопомоги вплив бідноти», а щоб легше завоювати ту бідноту «потрібно вносити за бідноту паї». («Вісти», ч. 297).

— **Гр'оші бідноти.** — З тою ж метою з коштів Сільського Господаря виділяється постійний фонд допомоги бідняцтву в сумі 100.000 карб. Також визнано за потрібне, щоб «Райсільгосоюзи» та т-ва виділили з свого боку кошти на утворення цього фонду. («Вісти», ч. 297).

— **Селянські настрої.** Большевики люблять говорити про владу робітників та селян, про «змичку міста з селом», про єдність інтересів селян і робітників. Подаючи звістку, що в минулому році укр. промисловість «взяла на виробництво біля 70.000 нових робітників», «Вісти» зазначають:

«Більшість робітників набрано з сел і вони, звичайно, не могли

зразу освоїтися з виробничими обставинами та навіть приносили суди свої селянські настрої». («Вісти», ч. 297).

Щоб вивірити ті селянські настрої, з якими видно робітництву і партії не по дорозі, «треба втягти» нових робітників в професійні союзи, будівництво та таке інше, а з тим не дуже щастить.

— **Казка безконечних.** — З 1-го січня в Харкові комісія по перевірці знання укр. мови почне перевіряти другу категорію тих, що одержали відстрочку. «Для тих, хто не складе іспиту з другої категорії... будуть організовані нові курси підвищеного типу». («Вісти», ч. 297).

— **Національні меншості.** — Новий голова ЦК національних меншостей Буценко в розмові із співробітником «Вістей» накреслив план діяльності і завдання на ближчий час. Співняючись на перепису населення, він вважає особливо важливим «виявити ті національні меншості, що живуть некомпактною масою, а порозкидані в робітничих районах як напр. в Донбасі. Коли будуть статистичні данні про число та стан нац. меншостей, можна буде скласти відповідний план культурного та господарського будівництва серед них». Що це за план, — ми вже знаємо з попереднього; як кожен добре розуміє і те, що то за нац. меншості, які живуть не компактною масою. Нове хіба те, що до турбот про жидівську людиність, додаються тепер заходи за всяку ціну збільшити російський елемент в Донбасі: коли це буде досягнуто, то тоді звісно можна буде подумати і про виділення його в окремий нац. район. Що це входить в «план» совітів, видно з слів цього ж тов. Буценка:

«ЦК Нацмен має також подбати про те, щоб допомогти виділенню національних районів на Україні. Очевидно, в недалекому у

ма й б у т ь н ь о м у ч и с л о н а ц і о н а л ь н и х р а д н а У к р а ї н і щ е з б і л ь ш и т ь с я . Д о в е д е н ь с я о ф о р м и т и н а ц і о н а л ь н і р а й о н и , у т в о р и т и н о в і н а ц і о н а л ь н і п о с ь о л ь к о в і р а д и . («Вісти», ч. 297).

— В с к о р о м у ч а с і м а ю т ь в и д а т и н а й г о л о в н і ш і к о д е к с и з а к о н і в у к р а ї н с ь к о г о у р я д у м о в а м и н а ц . м е н ш о с т е й . («Вісти», ч. 297).

— В и б о р и і н а ц і о н а л ь н і м е н ш о с т і . — Д о в и б о р ч и х к о м і с і ї д о л у ч а ю т ь с я п р е д с т а в н и к и н а ц . м е н ш о с т е й . Д о в е л и к и х н а ц . р а й о н і в в и ї з д я т ь п р е д с т а в н и к и у р я д у «д а в а т и з в і т п р о р о б о т у у р я д у в з а г а л і т а п р о р о б о т у в с п р а в і н а ц . п о л і т и к и з о к р е м а . Т о в . П е т р о в с ь к и ї , г о в о р я ч и п р о п е р е в и б о р и с і л ь р я д , «з о к р е м а з у п и н и в с я н а н а ш и х н а ц . с і л ь р а д а х , щ о с в о ї м і с н у в а н н я м д о в е л и в с ь о м у с в і т о в і п р а в и л ь н і с ь р о з в 'я з a н n я н а ц . п и т a n n я в С С С Р » . («Вісти», ч. 297). П о к и щ о т у «п р а в и л ь н і с ь » н а в л а с н і м «д о с в і д і в і д ч у в а є у к р а ї н с ь к и ї н а р о д » .

— «К о л и н е к р о к н а з а д , т о з у п и н к а .» . Н а р к о м з е м У к р а ї н и , з н а й о м л ю ч и Д е р ж п л а н з с в о ї м и з а х о д а м и д л я у р е г у л ю в a n n я с і л ь с ь к о г о г o c п o d a p c t b a в б і ж у ч о м у р o c і , c t b e p d ж у є , «щ о в ц ь o m y р o c і п o p я д і з з a г a л ь н и м к і л ь к і с т н и м з p o c t o m з a м і c ь д a л ь ш o ї i n t e n c и ф і к a ц і ї c і л ь с ь к o г o г o c п o d a p c t b a м и м a c m o к o л и н e к p o k н a z a d , т o у в с ь o m y р a з і з u п i n k y н a ш л я х y й o g o p e к o н c t p y к ц і ї » . А д a л і к o n k p e t и з y є : «z a x o d и z a p e к o n c t p y к ц і ю c і л ь с ь k o г o г o c п o d a p c t b a в і d c t a ю т ь в і d 7 - m i p і ч н o g o п л a n y . . . n e в и k o н y є т ь s я п л a n p o c e л e n n я . P o z b 'o r t a n n я a r и k y л ь t y p н и х z a x o d і в т a k c a m o в і d c t a є v і d п e p c п e k t и в н o g o п л a n y . . . N e k p a c e і z i n d y c t p і a л і z a ц і ю c і л ь s ь k o г o г o c п o d a p c t b a . . . Z m e n ш и л a c п e p e p o б k a ц y k p o в и х б y p я k і в z c e л я н c ь k и х п л a n t a ц і ї » . Z a п o б і g t и ц ь o m y N a p k o m z e m г a d a є z a x o d a m и , в o c n o в y я k и х «п o k л a d e n o к і л ь к і c t н и ї p o z v и t o k c і л ь s ь k o г o г o c п o d a p c t b a , я k і c t n e п o л і п ш e n n я п p o d y k ц і ї , p e к o n c t p y к ц і ю г o c п o d a p c t b a н a б a з і i n t e n c и ф і k a ц і ї т a i n d y c t p і a л і z a ц і ї c і л ь s ь k o г o г o c п o d a p c t b a » . Я k c e p ь o з n o v и г л я d a ю т ь

у с і ц і п л a n и N a p k o m z e m a , в і d н o z t o g o , щ o в p e a л і z a ц і ї y c і x ц и x г p a n d і o з н и х п p o e k t і в , щ o k p и ю т ь s я z ч у ж o z e m н и м и c л o v a m и , « z n a ч н y y v a g y v і d в o д и т ь s я k o л e k t и в і z a ц і ї т a z m і c n e n n ю б і d n я ц ь k и x г o c п o d a p c t b a » . («Вісти», ч. 297).

Н e m a щ o й k a z a t и — c o л і d н a б a z a .

— К л ю ч д o c o ц і a л і c t и ч н o g o б у д і в н и ц t b a . «К л ю ч e m d o c o ц і a л і c t и ч н o g o б у д і в н и ц t b a і y o g o ф o p t e c e ю » в в a ж a є т o v . Б у c e n k o Д н і п p e л ь c t a n . («Вісти», ч. 297).

— Д н і п p e л ь c t a n і ч у ж і ф a x і в ц і . — Т o v . П e t p o в c ь k и ї в X a p k o в і z a я в и в :

«Щ e c п p a в a д y ж e c e p ь o z n a і v и m a g a є k a d p y в и c o k o - k в a л і ф і k o в a н и х ф a x і в ц і в . T e п e p п p o в a d и т ь s я і x п і d б o r d o p o б o t и , п p и t я г a ю т ь s я n a й б і л ь ш і ф a ц і в ц і n a ш o g o C o ю з y , щ o б p a л и y ч a c ь p a н і ш в б y d y в a n n і B o л x o в б y d y , c t a n ц і ї n e K a v k a z і t o - щ o » . («Вісти», ч. 297).

— У н і в e p c a л ь н і і n ж e . n e p и . — B и a c n я є т ь s я , щ o c o в п p o м и c л o в і c t ь v и m a g a є «c п e c і a л і c t і в n e в y з ь k o ї o d н o б і ч н o ї v e p t и k a л і , a в c e б і ч н o g o i n ж e n e p a - c п e c і a л і . B і n м y c и т ь б y t и і м e x a н і k і t e п л o t e x н і k і і п a p o t e x н і k і і e л e k t p o t e x н і k і б у д і в н и ч и ї , a п o ч a c t и щ e й х e м и k . Л и ш e т a k і c п e c і a л і c t и м o ж y т ь z a d o в o л ь n и t и n a 100 п p o ц . n a ш і v і d c t a л і п і d п p и є m c t b a » . («Вісти», ч. 285).

— К o n t p a б a n d a . — N e z в a ж a ю ч и n a б o p o т ь б y z k o n t p a б a n d o y , n a z a k o p d o n н и х м o p c ь k и х л і н і я х «в c e ж т a k і п p o в o з я т ь s я ц і л і п a p т і ї c h o в k o в и х п a n ч o x , п y д p и , п a p ф y м і в , ш k і p и , з o л o t и x г o d и n н и k і в і t . и . Ш y k a ю т ь y в y г л я н и х я m a x , в p y p k a x k o т л і в , в і л ю м і n a t o p a x , z p и в a ю т ь o б ш и в k y , a л e в c e ж т a k і v c ь o g o з n a ї t и n e м o ж n a » . C o в і t ь c ь k a п p e c a п o t і ш a є c e б e , щ o «k o n t p a б a n d y z a p a z в в o z и т ь s я n e в t a k и x p o з м і p a x , я k в м и н y л o m y p o c і » і щ o «п p и в o з и t и її c t a л o d a л e k o t p y d н і ш e » . («Вісти», ч. 285).

— Режим економії. — На Баранівському заводі штат співробітників до скорочення складав 35 чол., а після скорочення... збільшився до 42-х. («Вісти», ч. 278).

«Часто паливо обходиться підприємствам від 80 до 100 карб., тоді коли середня базарна ціна на його 30-40 карб. Планове постачання підприємств трестами не завжди буває доцільним. Трапляються випадки, коли надіслані матеріали для продукції непридатні». («Вісти», ч. 278).

— Економія часу. — Перешивці Харківської вузької трамвайної лінії на широку «було присвячено 49 ріжних нарад та засідань». («Вісти», ч. 278).

— Радикальний спосіб. Пленум Ц. К. боротьби з безробіттям спинився на відомостях Наркомпраці, що за останній рік безробіття збільшилося на 18,5 проц. (за відомостями проф. союзів — на 38,4 проц.) і що загальне число безробітних на 1 листопаду досягало 195.500 чол., а як рахують проф. союзи — 213.100 чол., крім залізничників. Пленум рішив вжити радикальних засобів до зменшення безробіття на Україні, а тому «запропонував Наркомпраці в трьохмісячний термін переглянути склад безробітних на біржі праці і зняти з обліку осіб, що за станом свого здоров'я не можуть піти на роботу, а також зняти з обліку всіх безробітних, що відмовляються без важливих причин від праці». («Вісти», ч. 282).

— Піклування про здоровля робітників. — «Укрмаховтрест припинив всі витрати на меддопомогу для робітників, вважаючи її за справу зовсім зайву і непотрібну». («Вісти», ч. 280)

— Нещасні випадки. За три квартали минулого року на Україні було 66.324 нещасних випадків. З них 326 смертельних. («Вісти», ч. 281)

Справді медична допомога «зайва і непотрібна».

— Господарчий цех. Добрий малюнок того, як підіймає

«продуктивність праці» та поліпшують «якість продукції», подає завод «Жовтневої Революції»:

«Прогулів у нас на заводі дуже багато не тільки серед рядових робітників, але й серед майстрів.

При середньому невиході на роботу до 150 чоловік на день, (збитки заводу досягають 72 тис. карбованів на місяць). Це примусує заводоуправління утримувати спеціальний штат робітників, так званого «господарчого» цеху, в кількості понад 100 чоловік, спеціально для заміни прогульщиків. Обійтися зовсім без господарчого цеху не можна, тому що виробничий програм великий і ні в якому разі не можна допустити ослаблення темпу роботи заводу». («Вісти», ч. 276.)

У ФРАНЦІ.

Доклад п. генер. Сальського на зборах «Об'єднаної Громади у Франції». — В суботу 25. XII в помешканні «Об'єднаної Української Громади у Франції» (Paris XV Rue de Mademoiselle 54), відбувся виклад п. генерала Сальського на тему — «Перспективи збройної боротьби за незалежність України». Не будемо переказувати змісту цього викладу, бо п. ген. Сальський був ласкавий дати нам його до друку і читач міг ознайомитися з ним в оригіналі в минулому 60 ч. «Тризуба».

Звернемося зразу до тих цікавих дебатів, які повстали після викладу. Треба зазначити, що виклад написаний легко й цікаво, був виголошений докладним з місцевості не аби якого промовця, а останні уступи його пролунали в залі при надзвичайному напруженні слухачів, як натхненне попередження про важливі, рішучі події, що нас незабаром чекають. Промовець застерігався від прокування, про те важко не бачити разом з ним того, що з закономірною неминучістю несе нам наше політичне «завтра».

Великим дісонансом була промова ген. Капустянського, який після відчиту взяв перше слово

в дебатах. Дісонансом були його слова з усіх боків, і з боку підходу до зачеплених питань, і по змістові заперечень, і по самому розмахові думки. Не дурно тому викликали слова ген. Капустянського хвилю обурення та, як відповідь на них, силу звернень до голови зборів за уділення голосу. За пізнім часом слово уділено було дуже небагатьом і з цього боку приходиться тільки жалкувати, що так пізно починається в Громаді виклади і через це приходиться скорочувати чи не найголовнішу мету самих викладів — дебати, в яких як найкраще з'ясовується думка нашої еміграції, в таких важливих для всіх нас питаннях.

Ген. Капустянський, як і докладчик, людина з високою військовою освітою, але якось дивно слухати, як він наче б то не чув доклада, наче в свідомість його не увійшло все те, що уявляло собою суть доклада. Коли в докладі говорилося про долю української нації, про її обов'язки перед своїм майбутнім, коли наші політики накреслювалися загальними рисами шляхи в тій велетенській боротьбі, яка точиться зараз майже на цілій земній кулі між диктатурою фанатичних експериментаторів з Москви та світовою еволюційною демократією, коли пропонувалося нашій політиці ясно і твердо стати в лави останньої і в цій боротьбі вибороти нашому народові самостійність, опонент цього всього й словом не зачепив. У нього, як завжди, все українське питання звелось до орієнтації чи на Польщу, чи на Москву. І хоч попереджений словами докладчика, що найгірша та політика, яка базується на симпатіях та спогадах, опонент зо всієї сили напірає на небезпеку спільної акції з такими можливими товарищами по зброї, як поляки, всім змістом своїх слів, зводючи світового ма штабу боротьбу до питання польсько-українських та московсько-українських відносин. І хоч опонент находив різні прикриття для української справи спогади й факти з історії українсько-поль-

ських відносин, але про Москву не висловлювався ні за ні проти, все ж аудиторія його слова зрозуміла інакше не могла, як їх пояснив один з дальших промовців, п. Ковальський, охарактеризувавши позицію п. Капустянського «замаскованим москвофільством». Ще менше імпонували закиди п. Капустянського ті, що торкалися фактичного боку викладу. Його, наче то об'єктивна, оцінка значіння та сили большевицької армії, а з окрема кінноти, що мала велике значіння в партизанського типу боротьбі 1920 року, показує, що ген. Капустянський просто не бачить для нас можливості боротьби з Московщиною і не бачить цієї можливості не тому, що її немає, а тому, що в неї він не вірить і її не хоче. Майбутнє українського народу йому малюється очевидно без збройної боротьби з Москвою, в момент важкої для неї ситуації, а в мирній боротьбі «власними силами» «без жадних орієнтацій», але, як то й не чудно, в той же час і «проти всіх окупантів».

Всі присутні, вигуками перебиваючи промовця, вимагали більш конкретних вказівок, прохаючи намалювати нарешті завдання української політики та образ нашого майбутнього так, як він то собі уявляє. На це почули від опонента обіцянку в недалекому майбутньому відчитати самостійний доклад на цю тему. Всі промовці, за винятком одного п. Трохимовича, головну увагу звернули на доведення безпідставності міркувань ген. Капустянського, підкреслюючи неминучість збройної боротьби, неможливість мирного полагодження того складного конфлікту, який завязано політикою імперіалістичної червоної Москви. Д-р Чикаленко доводив помилковість міркувань ген. Капустянського в його твердженню, що до невдачі нашої збройної боротьби в недавньому минулому, вказуючи на ту вагу, яку має в рішучий момент воля міжнародних чинників і що вона часто, як і після російсько-турецької війни 1876 року, може перекреслити здобутки збройних

перемог. Ми були досі невідомі в міжнародному житті, але час працював за нас і нічого й говорити, що вага нашої справи зараз незрівняно більша ніж в 1917-20 Р. Р.

Другий промовець п. Добровольський вказав, що зараз боротьба точиться між Європою й СССР, і підставою її є не тільки політичні причини, але й економічні й соціальні. Формулюючи свою думку п. Добровольський сказав, що боротьба йде між двома родами політичного устрою — між диктатурою й парламентаризмом. І Україна повинна бути на боці останнього, бо це означає, що вона належить до Європи, а не до Азії.

Далі слово взяв п. М. Ковальський і, відповідаючи п. Капустянському, заявив, що позиції ген. Капустянського не ясні, а тому було б бажано, щоби ген. Капустянський виступив з своїм докладом і висловив свої думки. п. Ковальський зауважив, що тепер питання про такі речі, як самостійність і соборність, давно вже вирішені і з'ясовані, і вирішені не докладами чи промовама, а подіями, кров'ю, жертвами. Ходить про те, як їх здобути, як здійснити. Отож може бути три можливості: 1. здобути спочатку самостійність, 2. здобути спершу соборність і 3. здобути і те й друге разом. Що-до першого, то доклад ген. Сальського є найкращою ілюстрацією, найкращим усистематизованим і конкретизованим планом — як здобути самостійність. Ген. Капустянський говорить про соборність, то ж як її здобути з погляду хоч би військового? Чи не здається ген. Капустянському, що видигання ідеї соборности сьогодні, при сучаснім політичнім положенні укр. земель, окупованих ворогами, без боротьби за самостійність, є нічим іншим як з а м а с к о в а н и м м о с к в о ф і л ь с т в о м. Колиж є ще й третя можливість — себ-то соборність і самостійність, здобувані разом, то тоді як же їх здобути з погляду військового — де фронт, а де запілля? Багато неясного й недо-

говореного, у п. ген. Капустянського отже варто було б, щоб п. ген. Капустянський обов'язково виступив з докладом і висловив свої думки і свій план.

П. Антоненко, дуже коротко, але надзвичайно влучно вказав на те, що сьогодні й мови бути не може про якусь російську орієнтацію серед українців; бо серед росіян немає ані одного угруповання, яке б хоч так сяк терпимо ставилося до українського руху та українських державницьких змагань.

І тільки п. Трохимович до деякої міри солідаризувався з ген. Капустянським, виходячи, правда, з своєрідних міркувань. Він скептично ставиться до всяких сучасних спроб політичної акції в міжнародному масштабі; для нього немає зараз жадного чинника в нашому житті, який би мав права претендувати на ролю провідиря державної політики, на ролю уряду. Для нього тому всі міркування ген. Сальського, які виходять з погляду урядової політичної лінії, ніщо інше, як «фальш», бо всі уряди, всі орієнтації в нашому сучасному становищі виглядають як «фальш».

Останнє слово докладчика, коротке, але тверде й сильне, підбило підсумки всьому сказаному за цей вечір. Торкалося воно, звичайно, більше всього сказаного тими промовцями, що не згоджувалися з докладчиком. Головним же чином — слів ген. Капустянського та п. Трохимовича. Промову останнього докладчик прийняв, як, до певної міри, відмову від самостійности бо, очевидно, що з такими настроями, які не бачуть нічого позитивного, нічого твердого в нашому сучасному житті — годі намічати якусь війовничу, якусь визвольну лінію. Правда, п. Трохимович вигуком з місця і відкидав таке розуміння, але треба сказати, що іншого висновку з його слів тяжко було зробити.

Головну ж увагу докладчик звернув на закиди ген. Капустянського. Він ще яскравіше ніж п. Ковальський довів, що позиція ген. Капустянського — це є ві-

мова від боротьби за самостійність, бо ж «власними силами» боротися zarazом проти «всіх окупантів» без жадної спроби порозуміння з кимсь з них і без жадних жертв — це є лінія, яка не приведе до активної боротьби, або перемоги, бо «щоб щиро вірити в можливість боротьби зо всіма окупантами, що муром стоять навколо нашої батьківщини — треба мати голову, як той мур».

Л: Ганський.

Р. С. Дивним чином в голові кореспондента «Последніх Новостей» відбилися ці дебати. Чи завдяки нерозумінню укр. мови, чи нерозумінню взагалі нашого політичного життя, але на його думку виходить, що іменно Ген. Капустянський та п. Трохимович одні стоять на позиції самостійництва, а всі інші граються в різного роду «орієнтації».

— Доклад проф. О. Лотоцького в Об'єднаній Українській Громаді у Франції (Париж) — 1 січня відбувся в помешканні Громади виклад проф. О. Лотоцького про Українську Автокефальну Церкву. Виклад притягнув велику кількість слухачів — членів Громади та гостей. Присутні з великим зацікавленням вислухали доклад, який був зроблений таким видатним знавцем нашої церковної справи; захоплення, з яким проф. О. Лотоцький викладав таку близьку йому справу, передавалось і слухачам.

Підкресливши національне й державне значіння для нас церковної справи, докладчик зазначив, що українські політичні кола з початку революції не надавали цій справі належної ваги і не вважали потрібним мати ні окремого Генерального Секретаря Церковних справ, а ні навіть окремого департаменту при одному з Ген. Секретарів. Практично це приводило до того, що Українська Церква була цілком в руках вищого духовенства, яке було признаєше ще до революції й яке складалося з москалів та «самоотвержених малоросіян»; нижче духовенство було цілком в залежності від них

і не могло одверто виявити своїх бажань що-до відновлення українських церковних традицій. Так було навіть в той час (в 1918 р.), коли вже було Міністерство Церковних справ. Звичайно, ці представники вищої церковної влади й думати не хотіли про незалежність української церкви; а для того, щоб хоч трохи піти назустріч вимогам часу, вони виробили проект дуже обмеженої автономії, який і післали на затвердження московському патріархові. Лише коли міністром церковних справ (в другій половині 1918 року) став О. Г. Лотоцький, було вперше підняте ним питання не про автономію, а про автокефалію Української Православної Церкви. І от нарешті 1 січня 1919 року декретом Директорії ця автокефалія була проголошена.

Цей акт надзвичайної ваги викликав, як і треба було сподіватися, страшні нападки з боку ворогів незалежності Української Церкви — цей акт Директорії вони вважають незаконним втручанням державної влади у внутрішні справи церкви. Такий закид не має жадних підстав ані в церковному (православному) праві, ані в церковних традиціях. В православній церкві завжди дотримувались того правила, що кожна відокремлена країна має свою відокремлену церкву, на чолі якої стоїть єпископ столиці; вразі коли повстала нова держава, відокремлення церкви переводилося в життя шляхом розпоряджень державної влади, Духовна влада ніколи не вбачала в цьому узурпації з боку держави: відокремлення церкви не є її внутрішньою справою, а лише справою адміністративною. Так було ще за часів Римської імперії, — коли певна частина її ставала автономною, то й церква тої частини відокремлювалась; так робилось і до останнього часу, — сербська, болгарська, румунська автокефальні церкви повстали в такий же спосіб, як і українська; так само було в Австро-Угорщині, де повставали автокефальні православні церкви на підставі відповідних актів державної влади, — на-

приклад автокефальна православна церква в Буковині. І навіть російський патріархат (а пізніше й синод) повстав в такий спосіб. Тому про незаконність декрету Директорії 1 січня 1919 року не може бути й мови. Цим актом було відновлено незалежність Української Православної Церкви, яку було втрачено в 1686 році завдяки незаконним заходам московського уряду (симонії, підкупу) перед царьгородським патріархом.

М. III.

— Ш а л е т. — 1-го січня 1927 року Українська Громада в Шалеті святкувала своє двохрічне існування. До цього Громада готувалася давно і, треба сказати, свято це вдалося на славу. Запросила Громада багато гостей. З Парижа на це свято прибули: п. М. Шумицький з дружиною, ген. В. Сальський, п. п. Гончарів і Ковальський, від місцевої адміністрації було кілька французів. Велика селя заводської кантини була повна, навіть проти сподіванок тих, що свято уряджували.

У першій відділі поставлено було «Назара Стодолю» з «вечорницями». Загалом п'єса пройшла дуже добре. Вражіння цілоти ансамблю хоч у глядача і лишилося, але все ж вважаємо, для користи самих артистів, подати де-які зауваження відносно кожного артиста. Хома Кичатий (В. Світличний) був занадто флегматичний, навіть у тих моментах, коли по ролі переживання вимагали більшої експресії. Галя (п. Сусякова) провела свою роллю без великого захоплення. Назар Стодоля (п. Макаровський) провів роллю, користуючися здебільшого «псевдо-класичними» манерами, маючи всі данні проявити себе. Гнат (Світличний А.) добре підійшов до свого завдання, але в де-яких моментах був примитивний, що протирічить такому складному типові, як Гнат. Катерина (Шагвардієва) дуже просто, безпосередньо дала тип господині. Треба відмітити, що прекрасно проведено було роллю Стехи (п. Омельченкова), яка звязала всю п'єсу в одне ціле. Не дивлячись на те, що

роля ця тяжка і являється головною в п'єсі, артистка показала себе на повній височині. Загалом же кажучи, п'єса пройшла не погано, бо треба приймати на увагу аматорський склад артистів, з яких де-які перший раз грали, умови, в яких доводилося робити репетиції то-що. Варто тільки побажати і артистам і режисерові — дальшої праці і дальших успіхів.

Вечорниці із співами та танцями в національних вбраннях вишшли як найкраще. Дотримано вповні колорит і характер вечорниць. Мимоволі глядяч переніся туди, на далеку Україну, де можливо вже такі звичаї і вироджуються.

Друга частина — концертна — цілком виправдала себе. Хор під орудою п. Ковгана прекрасно виконав все, що від нього вимагалось. Як у вечорницях, так і в концертному відділі речі були виконані бездоганно, і заслуги за добре виконання треба віднести не тільки на склад самих хористів, але й в великій мірі треба віддати належне диригентові п. Ковганові, що зумів використати всі можливості і дати слухачеві змогу відчутися всю красу і барвистість української пісні. Не приходиться говорити компліменти п. Ємцеві, відомому бандуристові, що виступав в концертному відділі. Найкращий доназ його успіху — це грим оплесків, кількаразові вищлики на «біс», і коли б. п. Ємець не був стомлений, то певне його слухали б без кінця. Добре був виконаний дует (п. п. Макаровський та Сопільник) — «Де ти бродиш, моя доле?». Гарним номером були танці, в яких взяли участь п. п. Троцький, Безносюк та молода танцюристка (років 7-ми) Люда Вержибицька. Останнім номером був виступ хору, який виконав «Гуляли, гуляли». Гарно розроблена і виконана річ справила як найкраще вражіння. Після закінчення концертного відділу були влаштовані танці і публіка віддала їм належне.

Варт одмітити оден момент. Росіяне, яких в Шалеті більше 800, ставляться до українців, як і

всюди, з належною непримиренністю. І перед концертом навіть були чулки про те, що вони хочуть зробити бойкот і не прийти на виставу та концерт. Але розрахована на 600 душ зала була повна до того, що не вистарчило квитків і пускалися вже на «стоячі» місця. Коли росіяне побачили такий успіх, то говорили між собою, що, українці мусять в своєму успіхові завдячувати їм, що розкупили квитки, бо мовляв «виіжають на їхній (себ-то російській) ший». Безперечно, серед тої численної публіки більший відсоток був з «малоросіян», але було багато й чехів, поляків, кубанців, терців, як також багато й французів.

Після спектаклю для гостей та членів своїх влаштувала громада бенкет. Вечеря влаштована з рідким умінням, гарно сервірована, справила приємне й миле враження. Вітали громадяне гостей тостами й промовами, відповідали й гості. Після кожної промови гучно лунало «Слава», а після прекрасної промови ген. В. Сальського, сказаної з великим піднесеним та з великим патріотичним чуттям, вся Громада, стоячи, проспівала національний гімн. За хоршою розмовою, в приємному й теплому товаристві, вечеря затяглася далеко за північ.

На другий день до Шалету прибув проф. О. Лотоцький. А по обіді, в помешканні ідеальні Громади було влаштовано доклади проф. О. Лотоцького і ген. В. Сальського. Обидва доклади напекучі національно-політичні теми доповнили один другого. Проф. О. Лотоцький в загальних рисах торкнувся наших завдань і обов'язків, а ген. Сальський підійшов конкретно до завдань і можливостей сьогоднішнього дня. В боротьбі за волю і щастя нашої батьківщини. І слова промовців-гостей глибоко впали в душу кожного громадянина-слухача. Доклади ці короткі по часу, стислі, але змістовні, справили на громадянина велике враження. Те зворушливе признання, та надзвичайна увага, яку виказали і Управа і ціла Громада, були

шановним гостям достойною подякою.

З одного боку на гостей Громада в Шалеті зробила як найповніше і найкраще враження і своїм організованим життям, і умінням використовувати нові обставини, і незломною силою свого духу і творчою послідовною працею показала свою життєздатність й живучість, — з другого боку й Громада, що вславилася своєю гостинністю, радо вітаючи дорогих гостей, була надзвичайно вдоволена з приїзду таких шановних і заслужених діячів, як проф. О. Лотоцький і ген. В. Сальський. Дуже бажано щоби ті з наших діячів, що приїздять ззакордону до Парижу, не забували про Громади в провінції відвідувати їх, хоч би й на один день.

— Мароко. — Дістали на днях відозву «до козацького народу» від гетьмана І. Полтавця-Остриниці і прочитали. Пише не зле, тільки нас дивує чому він не пише, як писав наш уряд — Українська Народня Республіка, чому Козацька Республіка. На цьому я і мої побратими задумалися. Мабуть нам не по дорозі з паном гетьманом, як і з Павлом Скоропадським. Просимо напишіть щось добре про цього гетьмана Івана.

Живемо як і раніше, тільки змінили місце постою. Те саме Мароко; степ дикий, скелі, гори, вічна небезпека зза рогу від дикого араба. Що-дня є вбиті, підстрелені.

— І. Косенко, не маючи змоги відповісти особисто всім, що надіслали привітання з Новим Роком, складає цим шляхом його сердечну подяку і його найліпші відвітні побажання.

— Громада в Сент-Обан — Вашу телеграму з запитанням про вибух одержали. Вибух стався о 11 год. 55 хв. дня 13 грудня. Зірвалося два банки з хльбором, наслідком чого забито 23 душі, отруєно тяжко і легко — 45-50 душ. Серед забитих

3 росіянина, 1 болгарин, 1 еспанець, 2 вірмени, 2 італійці, 1 португалець 5 арабів, 6 французів і головний інженер Мелін. Дякуючи тому, що в хвилині вибуху більшість робітників відійшла на обід, жертв порівнюючи не так багато; тай вітер, що віяв від фабрики, допоміг зменшенню нещастя. А більше всього врятував нас всіх головний інженер Мелін, який кинувся в осередок вибуху і зачинив крант з водородом, заплативши за це своїм життям, а то від нас всіх і від фабрики нічого не лишилося б. З наших постраждалих лише п. Черневський, котрий зараз лежить в шпиталі; є надія, що виживе, але яке його потім буде здоровля, один Бог знає.

Про урочистість похорону ви певно знаєте з франц. газет. Як наслідок вибуху. всі, хто має змогу — утікає з Сент-Обана, бо кажуть, що немає гарантії, що ще не буде вибухів. За працю на місці катастрофи зараз платять по 50 фр. денно. Росіяне, що прибули разом з нами, вдалися до директора і до мера, аби їм видали назад документи. Для підшукання другої праці вони послали свого представника до російського комітету у Парижі. Ми б теж дуже хотіли вирушити звідси, бо нема чого дарма пропадати ні за що в зеленому тумані, а це цілком можливо, бо при таких раптових вибухах і при дуже добрій організації охорони праці на хемичних заводах не обходиться без жертв, а там, де лише в мент вибуху думають про організацію спеціальних ратівничих команд протигазних і протипожежних, там лише при виключно щасливих обставинах не всі лягають ністками.

— Ліон. — Ліонська Громада готується до святкування дня проголошення Незалежності й Соборності України — 22 січня. Парафіяльні збори відбулися у неділю 2 січня; на зборах було 20 душ. Вибрано головою Церковної Ради п. Горбатенка, секретарем — п. Дорошенка і скарбником — п. Левартовського. Перший парафіяльний внесок — 4 франки.

Між иншим «Громада у Франції» за підписом Стасіва і Гмирі прислала Ліонській громаді спростовання що-до об'єднання громад у Парижі. Пишуть, що ніякого об'єднання немає, а перейшло тільки кілька душ.

У ПОЛЬЩІ.

— Реферат в т-ві їм. С. Петлюри в Варшаві. 18 грудня м. р. заходами Варшавського відділу Т-ва їм. С. Петлюри відбулись два реферати, темою яких була — «Смерть С. В. Петлюри в освітленій пресі». Референтами виступили П. Мегік і Є. Чехович. Перший дав огляд української, другий жидівської і чужоземної преси.

— З життя української колонії у Кракові. — 8 грудня в салі Ягелонського Університету відбувся відчит п. В. Мурського на тему — «Еволюція політичної думки в Європі після війни». Цей надзвичайно цікавий відчит освітлював політичні події останніх років.

12 грудня в салі того ж Університету відбувся другий відчит п. С. Суходола на тему: «Наукова організація праці та її значіння в суспільстві».

— Дитяче свято в Кракові. — Заходом Філії Союзу Українок в Кракові 28 грудня м. р. о 6 год. веч. було улаштовано діточе свято св. Миколая. Розпочалося воно виставою: «Святий Миколай» під режисурою талановитого артиста-малюра С. Литвиненка. Майже всі ролі чудово виконали самі ж діти. Підчас вистави дитячим хором дуже гарно була відспівана молитва до св. Миколая. Другою частиною програму свята були національні танці у виконанні дітей-учнів п. Петрини (6. учня балет. Авраменка). Після вистави дітям роздалися подарунки. Для незаможних вхід був безплатний. Серед виконавців танків належало б виділити молодого Кужурудза, який надзвичайно артистично виконав «Чумана». Великої вдячності від українського громадянства за-

слуговує ініціатива і праця Управи Краківського Союзу Українок, яка перевела це свято.

— Українська еміграція у Ковлі. — 28 листопада м. р. відбулися у Ковлі чергові загальні збори українських емігрантів. Збори відчинив голова місцевого відділу УЦК п. Доманицький, пропонуючи вшанувати вставанням пам'ять бл. п. Головного Отамана С. Петлюри. Голозували на зборах п. Ю. Богацький при секретарі О. Калюжному.

Присутній на зборах голова УЦК у Польщі п. М. Ковальський поінформував присутніх про ді-

льність УЦК у Польщі та широко торкнувся того становища, в якому перебуває укр. справа на міжнародньому форумі. Уповноважений УЦК на Ковельщині — п. О. Калюжний зложив справоздання з своєї діяльності, а п. П. Доманицький представив присутнім проект праці Відділу УЦК на будучий рік. До нової Управи Відділу УЦК в Ковлі обрано: П. Доманицького (головою), В. Присяжнюка та О. Калюжного (заступники) і І. Топоровського (секретарем). До Ревізійної Комісії Відділу увійшли: Ю. Богацький, І. Куницький та М. Ординат.

Зміст

Париж, неділя, 16 січня 1927 року — ст. 1. — В. Садовський. Новітні еволюціоністи — ст. 2. — В. Бур. Зачароване коло — ст. 5. В. Жаботинський. «Кримська колонізація» — ст. 7. — Василь Ємець. Відродження кобзи — ст. 12. — Обсерватор. З міжнароднього життя — ст. 18. — Листи селянина з Ставропільщини — ст. 21. Хроніка. — З Великої України — 23. — У Франції — ст. 25. — У Польщі — ст. 31.

КНИГАРНЯ «ТРИЗУБ».

Комплекти журналу «Тризуб» за 1925-26 р. р. (ч. ч. 1-58) — ціна 75 фр. з пересилкою. Українським організаціям окрема знижка.

ВІД КОНТОРИ.

Прохаємо всіх передплатників 1926 року, що не вирівняли своєчасно передплати, вирівняти її до 1 лютого с. р.; в противнім разі надсилання журналу буде припинене.

Гроші переказувати по адресі: «LE TRIDENT» Boite postale № 15 Paris XIII.

КНИГАРНЯ «ТРИЗУБ».

Нові книжки на складі

Книжка I. за січень 1927 року. Літературно-Науковий Вістник

Ціна — 6 фр. 50 с.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins; Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boite post. № 15. Paris XIII.

Редагує—**Ромітет.**

Адміністратор: **Іл. КОСЕНКО.**

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris.